

OĞUZ KAĞAN DESTANI

W. BANG
VE
G. R. RAHMETİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ TÜRK DİLİ
SEMİNERİ NEŞRİYATINDAN

İSTANBUL 1936
BURHANEDDİN BASİMEVİ

Oğuz Kağan Destanı 'nın türkçe neşri¹ hazırlanırken göz önünde tutulan maksatlardan biri, türk destan edebiyatının çok mühim bir kısmını teşkil eden Oğuz destan dairesinin bu şeklinden okuyucuların istifadesini kolaylaştırmak; ikincisi de, türk edebiyatı kaynaklarının dil bakımından araştırılarak neşrini teşvik etmek olmuştur. Türk dilinin ayrı ayrı devirlerinden kalma örneklerin, muayyen bir usule göre, işlenmesi ve neşredilmesi, gerek dil alanında uğraşanlar, gerek edebiyatçılar için olsun, artık geriye bırakılamıyacak işlerden biridir. Çünkü, herhangi bir eser, kontrolü her zaman mümkün olabilecek bir şekilde, metnin bütün teferrüatı muhafaza edilerek, neşredilmedikçe, edebiyat ve dil alanında çalışanlar için, daima kapalı kalacaktır.

İlmin diğer sahalarında olduğu gibi, dil araştırma alanında da, söylemek istenilen fikrin kolayca anlaşılması için, birtakım teknik usullere başvurmak mecburiyeti vardır. Gerek yazı, gerek matbaa tekniğinde olsun, sözle söylenen fikrin gözle de ihata edilebilmesi için lâzım olan şeklin verilmesinde ve istilahlarla daima geçen sözlerin kısaltmalarının tespitinde geniş bir kütlenin birleşmesi lâzımdır. Küçük bir işaretle anlaşılacak bir fikrin uzun cümlelerle uzatılması ve aynı araştırmacı tarafından bir mefhum için ayrı ayrı istilahlardan kullanılması, fikrin anlaşılmasına değil, bilâkis karışmasına sebep olabilir.

¹ Eserin almanca tabii için bk. W. Bang ve G. R. Rachmati, *Die Legende von Oghuz Qaghan*. Sitzb. d. Preuss. Akad. d. Wiss. 1932. Phil.-Histor. Kl. XXV, Berlin.

Eserin bu tabında da asıl metindeki yazı hususiyetlerinin muhafazasına dikkat edilmiş ve, matbaaların verebildiği imkân dahilinde, bunların gösterilmesine çalışılmıştır (bk. SS. 8—9).

Eserin türkçe neşrinde çok yardımda bulunan Hadiye Kurat, Fahir İz ve istenilen şekilde basılmasına imkân veren Edebiyat Fakültesine burada teşekkür etmeyi bir borç sanırım.

Istanbul 1935

R. Rahmeti (Arat)

Bu eserin başlangıcı kısmen güzel Löwen zamanlarına kadar gider. Orada her tatil beni ziyaret eden Jos. Markwart Oğuz Kağan destanını işlemem üzerinde ısrar ederdi. Fakat bu eserin, gerek münderecatı ve gerek dili bakımından olsun, yeni bir neşri¹, o zaman bana okadar cazip gelmiyordu. A von Le Coq bana F. W. K. Müller tarafından kopya edilmiş olan I—VIII sahifeleri gönderdiği zaman bile, ben gözlerimi vaktımı, bilhassa bu metin için, feda etmeğe razı olmamıştım. Bir müddet evvel Dr. Rahmeti tarafından bunun yeni transkripsiyonunun yapılması, destanın Prof. Rıza Nur tarafından neşri ve bir de sonradan P. Pelliot'un (*T'oung Pao* cilt XXVII, SS. 247 — 358.) buna ait olan tenkidinin çıkması, benim bu husustaki fikrimi değiştirmeye vesile oldu. Bu iki araştırmacıdan daha ileri gitmek, gelecekteki yeni ve son neşrine hazırlık yapmak, bilhassa metne bugün için mümkün

¹ Bu eserin, bu güne kadar biricik malûm olan, Paris nüshası (*Bibliog. Nat. Supplément Turc* 1001) W. Radloff tarafından kendisinin *Katun-ğın Bilig*'inde neşir ve tercüme edilmişti.

² Rıza Nur, *Oughouz-namé, épopée turque*. Alexandrie, Société de publications égyptiennes. 1928.

Paul Pelliot, *Sur la légende d'Uğuz-Khan en écriture ouïgoure*.

Rıza Nur, *Réponse à un article de M. Paul Pelliot sur l'Oughouz-namé*. Alexandrie, aynı neşirevi, 1931.

Biz bu üç eserin ve Radloff'un transkripsiyası ve tercümesinin de okuyuculara malûm olduğunu farzediyoruz.

Eserin aslı kütüphane haricine verilmediğinden, biz fotoğrafla iktifa etmek mecburiyetinde kaldık.

olan ve bizim şimdi her yeni baskıdan isteyebileceğimiz şekli vermek tecrübesi artık cazip geliyordu.

Biz Oğuz Kağan isminin eski şeklini aldık. Çünkü o isim — manâ itibarile ne olursa olsun — her halde Tokuz Oğuz¹ v. b. ile münasebettardır; oradaki oğuz¹ da da her halde bir eski *o-* vardı. Sonraları *u-*Değişme husule gelince — bu bazen Kutadğu Bilig'de de görülmektedir — ve *ağuz* 'ilk süt' oğuz şeklini alınca, pek tabii olarak, halk etimolojisi ile, eski oğuz'u bu yeni oğuz ile birbirine bağlamak fikrine kapılmak mümkündür². Destanın bu bölümünü, zaman itibarile, *u-*Değişme husule geldikten sonra kaydetmek icabeder.

Bundan başka daha birçok şeyler de, bütün destanın olmasa bile, meşgul olduğumuz metin şeklinin nisbeten yeni olduğunu gösteriyor³. Yeni şekillerden *bile*, *yalğuz*, *ikinci* ve şart sigası eki olan *-sar* yerine *-sa*'ya Kut. Bil.'de tesadüf olunuyor. *adak*, *aduğ* v. b.'da olduğu gibi, eski *-d-* (yani *-d-*) ile yan yana *adğır* yerine *ayğır*, *kod-* yerine *koy-*, *udu-* yerine *uyu-* kullanılıyor. Bu noktadan iyelik (mülkiyet) ekli isimlerin Dativ (mefulün iley) ve Lokativ (mefulün fih)'lerindeki eski

¹ Krş. Németh, *A honfoglaló Magyarság kialakulása* S. 39. oğuz'un *ok*'la münasebettar olması ihtimali, burada *-ğ-*'nin bulunması dolayısıyla, aksi ispat edilinceye kadar, varit değildir.

² 'İlk süt' için biz, Kaşgari'deki anlaşılmayan ve hatalı olması muhtemel olan *-j-* ile *oğuj*'dan başka, aşağıdaki ve Lt.'ta ancak kısmen kendi yerlerine göre sıralanmış şekilleri biliyoruz: *ağuz*, *uğuz*, *uğus*, (oku oğuz), *uvuz*, *üz*, *üs*, *ös*; sonuncusunu Castrén de kaydetmiştir. CC 131 *ous* = *segara* büsbütün başka bir şeydir. [*ovuz*'u biz Azerb. Yurt Bilgisi'nde de buluyoruz, Mayıs 1932 SS. 178 ve 187.] Bugünkü şark türkçesinde *uğuz* denmesi, orada *u-*Değişme dolayısıyla husule gelen *o-* ve *-o-*'dandır. Eski, ilk *o-* ve *-o-* sesleri *u-* ve *-u-* ile değişebilir. Misalleri şunlardır: *arık*, *aruk* > *örük*, *ürük* (Le Coq), *uruk* (Raquette); *tamuk* < *tümüh* (Le Coq), *tümüg* (Raquette).

³ Şimdi P. Wittek'in *İslam XX*, s. 202'deki yazısına bk. Onun vasıtasıyla Yazıcı-Oğlu'nun *Oğuznâme*'sinden metnimizin tenkidi ve izahı için biraz istifade edilip edilemeyeceğini bilmek faydalı olurdu.

-n-'nin ekseriya kaybolması çok mühimdir. Bu *-n-* kendisini pek az muhafaza edebilmiştir (meselâ: *başında*, *arasında*). Sonra eski Akkusativ (mefulün bih) eki olan *-ğ*, *-ig*'e hiçbir yerde tesadüf olunmuyor. Bu ek *-ni*, *-ni* tarafından büsbütün atılmıştır. Bundan başka bazı noktalara notlar sırasında işaret edilmiştir.

Bunlar metnimizin tam tarihini tespit için kâfi gelmemektedir, hatta, doğrusunu söylemek lâzım gelirse, metnin yazıldığı şiveyi de tayin etmek için kâfi değildir. Şimdilik 'yeni şark türkçesi' tabirile iktifa etmek icap ediyor. Bunun böyle olduğunu *-r-* yerine *-u-* kullanılması¹ ve Ablativ (mefulün anı) ekinin *-dn*, *-din* olması da gösteriyor. Ablativ ekinin burada şüphesiz *-dn*, *-din* olarak telâffuz edildiği muhakkaktır. Eger bunlar *-dan*, *-den* telâffuz edilmiş olsaydı, *kögüzündün*, *kündün* gibi yuvarlaklaşmalar anlaşılamazdı. Bunlar ancak *kündin* v. b. dan gelmiş olabilir².

Metnimizin tarih ve şivesinin büsbütün şüpheli olması dolayısıyla, biz, şarkta sonradan *-k-* şeklini alan, sözlerin sonundaki *-ğ*, *-g*'lerin nasıl yazılacağı meselesi üzerinde durmak mecburiyetinde kaldık. Biz burada kendi bildiğimiz kadar eski sesli şekilleri koyduk, ve, bunların sessizlenme zamanını tayin etmek maalesef şimdiye kadar mümkün olmadığından³, bu hareketimizde mahzur görmedik.

¹ Bir çok yerlerde etrafındaki sesli ve sessizlerle izah olunmayan *-r-*'lara rast geliniyor. Radloff'un *Proben*'lerinden 1. ciltteki şekillerden *uğla-* < *yğla-*, *yuğul-* < *yukul-* v. b. gibileri krş. General v. Mannerheim (JSFOu XXVII, 2 S. 64) *sığun* için *sugun*; *biçig* için *puşig* yazmış. Bu ve bunun gibi yüzlerce diğer sorgu için lâzım gelen ilk arastırmalar henüz yapılmamıştır.

² Çok bilenlerden birisi bize: niçin Kazakçada olduğu gibi sadece *kögüzündön* (< *kögüzünden*) okumuyorsunuz? — diye sorabilir. Bunun cevabında, telâffuzun bu şekli Lokativ'te hiç bir zaman *-dö* yazılmadığı gibi, *künlerdin* (s. 3) v. b. 'a da uymadığı olacaktır.

³ Belki bu meselede bize Marco Polo'dan başlayarak Damian a Goes'e kadar tesadüf olunan has adlar yardım eder — belki diğer çince transkripsiyonlar ve mongulca ya geçmiş türkçe sözler?

y- ile değişen sesi *c-* veya *ç-* ile mi yazmalı? Biz *ç-*'yi tercih ettik, çünkü *çrağn*, *çık-* v. b.'daki harf her halde böyle telâffuz edilmelidir. Aynı zamanda *y-*'ler *ç-* olan bir büyük şive grubu da vardır. Meselâ bu gruba, yani Abakan-şivelerine, çok yakın olan Karagas ve Soyon'calarda *y-* ve *ç-*'lerin değişmesi bizim metnimizde olduğu gibidir (*yl* ile yan yana *çıl*, *yer* ile yan yana *çer* v. b.).

Dikkate değer şekillerden *-a-* yerine kullanılan *-ağa-* (*tağam kağadır*, *kağar* = Yak. *kâr*; krş. not 246!)'da biz 'gerilmiş' şekil'leri görmek istiyoruz. Fakat bu da, maalesef, bizim için henüz karanlık olan bir bölümdür. Buraya dahil olanlar: Kaz. *suvir-* = *sor-* 'emmek'; Kazak. *kabat* = *kat* (bk. *Proben* IV 307₂₁ *otus kabat kim*); *tüyün* = *tün* (K. K. Judachin'in Kara — Bulak metinleri, Taşkent 1927, S. 18) = Yak. *tün*; Uyğ. Köm. v. b. *ya* = Bar. *yağa* = Köyb. Soyon. *çâ* (*Mél. as.* IX, 139 ve *Proben* IX, 120₁₃) = Yak. *sâ* (!) 'yay'; Mannenheim (JSFOu. XXVII, 2 S. 63) Sarı Uygurlarda *kugaş kuğaş* = *kuş* kaydetmiştir. Karagas ve Yakutçada tesadüf olunan ve bu güne kadar anlaşılmyan uzunlukların mühim bir kısmı da bu gibi gerilmiş şekillere dönecektir: *pêş*, *Castrén peyš* = Yak. *bies*; *ön* = Yak. *uon* v. b.

1. Yazıcı sözlerin başındaki ün (vokal) 'leri ekseriya elifsiz yahut görülemeyecek şekilde yazmıştır. Söz başında böyle yazılmış ünler kalın harfle dizilmiştir.

2. Söz ortasında *ı* (*ı*, *i*) yazılması lâzım gelen yerlerde pek sık olarak *ı* (*a*, *e*) yazılmıştır. Bu gibi yerlerde bu harf *italik* olarak dizilmiştir.

3. Noksan, yani *ı* (*i*)'siz yazılmış olan ilk hecelerin *ö* ve *ü*'sü metinde *italik* harfle dizilmiştir.

¹ Çag. ve Trk. *yay*, Kazak. *cay* nasıl izah edilmeli? Karaymca *yaya*'dan mıdır? Tar.'da olan *yâr* (Lt.), *yar* (*Proben* VI 76)'da muhakkak bir «yanlış» -r vücade gelmiştir ve hakikaten *yâ* yerindedir; krş. 3. *Turkol. Brief* (Ungar. Jahrb. V 395 not). Burada olan -r, Almandadaki Kuh'de olan -h gibi, ancak bir uzatma alâmetidir. N. B. Sagaycada *sa* ve *ça*!

4. Metinde *d*, *t*, *s* ve *z* yazılmış olan, fakat *t*, *d*, *z* ve *s* okunması lâzım gelen harfler *italik* olarak dizilmiştir. Notlarda metin kısmı *italik* ile dizildiği için, orada bu sesler için düz harfler alınmıştır.

5. Burun *n*'si ('ş sağır kef) metinde *ng* şeklinde gösterilmiştir.

6. Notlarda geçen ve şive hususiyetlerini gösteren kısa *i*, *u* ve *ü*'ler düz harflarla dizilmiştir.

7. Ayrı şive hususiyetlerini muhafaza edebilmek için. Trk. Türkçesinden farklı olan *e* yerine *ə* konmuştur.

8. Türkçe sözlerdeki *h* her yerde kalın, yani *ح* ve *ح* okunmalıdır.

9. Türkçe sözlerdeki *k*, kalın sözlerde = *q* (ق), ince sözlerde *k* (ك) okunmalıdır.

10. *u* ile *v* arasında telâffuz edilen ses notlarda *ters-v* (= *u*) ile gösterilmiştir.

11. *d*'den inkişaf etmiş olan *z* (=ذ) 'ler notlarda *d*. şeklinde dizilmiştir.

12. Metinde *kalın italik* harflerle dizilmiş olan bütün hece ve sözler, okunabilmekten ziyade, tahmin edilmiştir.

13. Metinde *n* ve *ğ* 'lar ekseriya noktasızdır. Burada ayrıca izah verilmeden, metin icabına göre, doğrusu yazılmıştır.

14. *ğ* harfı metinde her yerde *γ* (=غ) işareti olarak kullanılmıştır. Bu harf *ğ* telâffuz olunmalı ve Trk. Türkçesindeki *yumuşak ğ* ile karıştırılmamalıdır.

15. Resimler (ss. 2, 45 ve 49) *yarı yarıya* küçültülmüştür.

16. Asıl metinde bulunmayıp sonradan doldurulan harfler) içerisine alınmıştır. Asıl metinde yerleri bulunup ta. metnin zedelenmiş olması yüzünden, silinmiş olan ve sonradan doldurulan yerler [] içerisine alınmıştır.

- I 1 bolsun-ğil dep dediler . anung angağu-su .
 2 uşbu durur : . daki mundm song sevinç
 3 dapdılar . k(e)ne künler-din bir kün ay kağan-
 4 nuğ kösü yarıp bodadı, irkek oğul doğurdı .
 5 oşul oğul-nung öng-lük-i çırağı kök
 6 irdi, ağısı adaş kısıl irdi, kös-ler-i al, saçları kaş-lar-ı
 7 kara irdi-ler irdi . yakşı nepsiki-ler-din
 8 körük-lüg-rek irdi . oşul oğul ana-
 9 sı-nıng köğüsündün oğuz-nı içip, mundm
 II 10 ardik-rak içmedi . yig ed, aş, sürme
 11 diledi . dili kile başladı . kırık künden song
 12 bedükledi, yüridi, oynadı . adaki ud adaki deg, bil-ler-i
 13 bōri bil-ler-i deg, yağrı kiş yağrı deg, köğüsü
 14 aduğ köğüsü deg irdi . bedeni-nüing kamağı
 15 dük dülük-lüg irdi . yulki-lar küde-ye
 16 durur irdi; ad-lar-ka mine durur irdi: kik
 17 av avla-ya durur irdi . künler-din
 18 song, keçe-ler-din song igid boldı . bu

[Eksik]

- III 19 çakda bu yirde bir uluğ orman bar irdi :
 20 köp müren-ler, köp ögüz-ler bar irdi . bunda kilgen-
 21 ler kik köp köp, bunda uçkan-lar kuş köp köp irdi .
 22 oşul orman iç(i)nde bedük bir kıyand(kat) bar
 23 irdi . yulki-lar-nı, yıl kün-ler-ni yir irdi . bedük
 24 yaman bir kik irdi . birke emgek birle
 25 il kün-ni basup irdi . oğuz kağan bir iriz
 26 kakız kişi irdi . bu kıyand(kat)-nı avlamak diledi . kün-
 27 ler-de bir kün avğa çıkdı . çıda birle,
 IV 28 ya ok birle, daki kılç birle, kalkan
 29 birle adladı . bir buğu aldı . şul buğu-nı dal-
 30 nug çubukı birle iğaç-ka bağladı, kiddi .

(1) . . . olsun' — dediler. Onun resmi budur |
 Bundan sonra sevindiler. (3) Yine günlerden bir gün Ay Ka-
 ğanın gözü parladı, doğum ağırları başladı (??) ve bir erkek
 çocuk doğurdu. (5) Bu çocuğun yüzü gök; ağız ateş (gibi) kızıl;
 gözleri elâ; saçları ve kaşları (7) kara idi. Perilerden daha
 güzeldi. Bu çocuk anasının (9) göğsünden ilk sütü emdi

(10) ve bir haha emmedi. Çiğ et, çorba ve şarap (11) istedi.
 Dile gelmeğe başladı; kırk gün sonra büyüdü, yürüdü ve oy-
 nadı. Ayakları öküz ayağı gibi; beli (13) kurt beli gibi; omuzları
 samur omuzu gibi; göğsü ayı göğsü gibi idi. Vücudu baştan
 aşağı (15) tüylü idi. At sürüleri güder, ata biner ve (17) av av-
 lardı. Günlerden ve gecelerden sonra yiğit oldu. Bu . . .

[Eksik]

(19) O çağda, orada büyük bir orman vardı; bir çok dereler ve
 ırmaklar vardı. Buraya gelen (21) avlar ve burada uçan kuşlar
 çoktu. Bu ormanın içinde büyük bir gergedan (23) vardı. At
 sürülerini ve halkı yerdı. Büyük ve yaman bir canavardı. Ağır
 bir eziyetle (25) halkı ezmişti. Oğuz Kağan cesur bir adamdı. Bu
 gergedanı avlamak istedi. (27) Günlerden bir gün ava çıktı. Kargı.

(28) yay, ok, kılıç ve kalkanla (29) ava gitti. Bir geyik ele ge-
 çirdi, onu söğüt dalı ile bir ağaca bağladı ve gitti. (31) Sonra

31 andm song irde boldı . dang irde çak-
 32 da keldi . kördi, kim : kıyand(kat) buğu-nı alıp
 33 durur . kine bir aduğ aldı, aldun-luğ
 34 bilbağı birle yığaç-ka bağladı, kiddi .
 35 mundun song irde boldı . dang irde
 V 36 çakda kildi . kördi, kim : kıyand(kat) aduğ-nı alıp durur.
 37 k(e)ne oşu iğaç-ning düb(i)nde durdı . kıyand(kat)
 38 kelip başı birle oğuz kalkanın urdı . oğuz
 39 çıda birle kıyand(kat)-ning başın urdı, anı
 40 öldürdi . kılıç birle başın kesdi, aldı, kiddi . k(e)ne
 41 kelip kördi, kim : bir şung-kar kıyand(kat) içegü-sin
 42 y(i)mek-de durur . ya birle, ok birle
 43 şung-kar-nı öldürdi, başın kesdi . andm
 44 song dedi, kim : şung-kar-nung ang(a)ğu-

45 sı uşbu durur : . buğu y(i)di, aduğ y(i)di; çıdam

VI 46 öldürdi, demür bolsa; kıyand(kat)-nı şung-
 47 kar y(i)di; ya okum öldürdi, y(e)s bolsa, dep dedi,
 48 kiddi . daki kıyand(kat)-ning anguğu-su uşbu

49 durur : . k(e)ne kün-ler-de bir kün

50 oğuz kağan bir yir-de dengri-ni çalbarğu-
 51 da irdi, karangğu-luk keldi . kök-dün
 52 bir kök yaruk düşdi . kün-dün ay
 53 ay-dm koğulğu-luğ-rak
 54 irdi . oğuz kağan yürüdi, kördi, kim :
 VII 55 uşbu yaruk-nung ara-sında bir kız
 56 bar irdi, yalğuz öldürür irdi . yakşı körük-
 57 lüg bir kız irdi . anung başında adaş-
 58 luğ yaruk-luğ bir meng-i bar irdi,
 59 aldun kasuk deg irdi . oşul kız andağ

sabah oldu. Tan ağarırken yine geldi ve gördü ki: gergedan geyiği almış. (33) Sonra Oğuz Kağan bir ayı tuttu: onu altın kuşağı ile ağaca bağladı, gitti. (35) Yine sabah oldu. Tan

(36) ağarırken yine geldi ve gördü ki: gergedan ayıyı da almış. (37) Bu sefer o ağacın dibinde (kendisi) durdu. Gergedan geldi ve başı ile Oğuz'un kalkanına vurdu. Oğuz (39) kargı ile gergedanın başına vurdu ve onu öldürdü. Kılıcı ile başını kesti. aldı gitti. Tekrar (41) geldiği zaman gördü ki: bir ala doğan gergedanın bağırsaklarını yemektedir. Yay ve okla (43) ala doğanı öldürdü ve başını kesti. Ala doğanın resmi (45) budur []. Sonra dedi ki: '(Gergedan) geyiği yedi, ayıyı yedi. Kargım onu

(46) öldürdü: demir olsa (olduğu için). Gergedanı ala doğan yedi. Yayım, okum onu öldürdü: bakır olsa (olduğu için) — dedi, (48) gitti. Gergedanın resmi budur []. Yine günlerden bir gün (50) Oğuz Kağan bir yerde Tanrıya yalvarmakta idi. Karanlık bastı. Gökten (52) bir gök ışık indi. Güneşten ve aydan daha parlaktı. (54) Oğuz Kağan oraya yürüdü ve gördü ki:

(55) o ışığın içinde bir kız var, yalnız oturuyor. Çok güzel bir kızdı. Başında (alınında?) ateşli (58) ve parlak bir beni vardı, demir kazık (kutup yıldızı) gibi idi. O kız öyle (60)

- 80 körük-lüg irdi, kim : külse, kök
 81 dengri küle durur: ıgılasa, kök dengri
 82 ıgıla-ya durur . oğuz kağan
 VIII 83 anı kördükde usı kalmadı, kiddi: s(e)vdi, aldı . anung
 84 birle yaddı, dilegüsin aldı . döl boğaz
 85 boldı . künlerdin song, keçe-ler-din song
 86 yarudı . üç irkek oğul-nı doğurdı . birin-çi-
 87 si-ge kün ad koydı-lar, ikin-
 88 çi-si-ge ay ad koydı-lar, üçün-çü-
 89 sü-ge yulduz ad koydı-lar . k(e)ne bir kün
 90 oğuz kağan av-ğa kiddi . bir
 91 köl ara-sında alm-dın bir ıgıaç
 IX 92 kördi . bu ıgıaç-ning kabu-çakında
 93 bir kız bar irdi, çalğuz oldurur irdi .
 94 yakşı körük-lüg bir kız irdi . anung
 95 kösü kök-dün kök-rek irdi .
 96 anung saç-ı müren osuğı deg, anung
 97 dişi ünçü deg irdi . andağ körük-
 98 lüg irdi, kim: yir-ning yıl küni anı körse ,
 99 ay ay ah ah ölerbiz, dep süd-din
 80 kumuz bola durur-lar . oğuz kağan
 81 anı kördükde usı kiddi, çüreki-ge adaş
 X 82 düşdi, anı s(e)vdi, aldı: anung birle yaddı, dilegü-
 83 sün aldı . döl boğaz boldı . kün-ler-
 84 din song, keçe-ler-din song
 85 yarudı . üç irkek oğul-nı doğurdı . birin-
 86 çi-si-ge kök ad koydı-lar, ikin-
 87 çi-si-ge dağ ad kaydı-lar, üçün-çü-
 88 sü-ge dengiz ad koydı-lar .
 89 andın song oğuz kağan bedük
 90 doy birdi . il kün-ge çar-lıg

[Eksik]

- XI 91 çarlap kinge-şdi-ler, keldi-ler . kırık şire

güzeldi ki, gülse, gök tanrı gülüyor; ağlasa, gök tanrı (62) ağ-
 lıyor (sanılırdı). Oğuz Kağan onu görünce aklı gitti: sevdi.
 aldı.

(64) Onunla yattı ve dilediğini aldı. Kız gebe kaldı. Günler
 ve gecelerden sonra (66) (gözleri) parladı ve üç erkek çocuk
 doğurdu. Birincisine Kün adını koydular: ikincisine (69) Ay
 adını koydular; üçüncüsüne Yultuz adını koydular. Yine bir gün
 (70) Oğuz Kağan ava gitti. Önünde, bir göl ortasında, bir
 ağaç gördü. Bu ağacın koğuğunda

(73) bir kız vardı, yalnız oturuyordu. (74) Çok güzel bir kızdı.
 Gözü gökten daha gök idi: (76) saç ırmak gibi dalgalı idi: dişi
 inci gibi idi. Öyle güzeldi (78) ki, eger yer yüzünün halkı onu
 görse: 'Eyvah! ölüyoruz!' —der ve (tatlı) süt (80) (acı) kımız
 olurdu. Oğuz Kağan onu görünce aklı gitti. Yüreğine ateş

(82) düştü: onu sevdi, aldı. Onunla yattı ve dileğini aldı. (Kız)
 gebe kaldı. Günler (84) ve gecelerden sonra (gözleri) parladı
 ve üç erkek çocuk doğurdu. Birincisine (86) Kök adını koydu-
 lar; ikincisine Tağ adını koydular; üçüncüsüne (88) Tengiz adını
 koydular. Sonra Oğuz Kağan büyük (90) bir doy (ziyafet) verdi.
 Halka emir (verdi ki . . .)

[Eksik]

(91) (Oğuz Kağan halkı) çağırınca, ahali birbirine danıştı ve gel-

- 92 kırık bandenig çapdurdı . dürlüg aşlar, dür-
 93 lüg sürme-ler, çubu-yan-lar, kımız-lar
 94 aş(a)dı-lar, içdi-ler . doy-dın song oğuz
 95 kağan beg-ler-ge il kün-ler-ge
 96 çarlıg birdi. d(a)kı dedi, kim : men sin-ler-
 97 ge boldum kağan, | alalng ya daki
 98 kalkan, || damğa biz-ge bolsun
 99 buyan, | kök böri bolsun-ğıl uran : || demür çda-
 XII 100 lar bol orman, | av yirde yürüsün kulan, ||
 101 daki daluy, daki müren, | kün duğ bol-ğıl, kök
 102 kurikan, || dep dedi . k(e)ne andın song
 103 oğuz kağan dörd sarı-ğa çarlıg
 104 çumşadı . bildür-gü-lük bididi, ilçi-ler-i-ge
 105 birip yiberdi . uşbu bildür-gü-lük-de bidil-
 106 miş irdi, kim : men uyğur-ning kağanı bola men,
 107 kim yir-ning dörd bulung-ı-nung kağanı
 108 bolsam kerek durur : sin-ler-din baş çalunğu-
 XIII 109 luk dilep men durur . oşul, kim mening ağız-
 110 um-ğa bakar durur bolsa, darıdıg
 111 dardıp dosd dudar men, dep dedi . uşbu, kim
 112 ağız-um-ğa bakmaz durur bolsa, çmad
 113 çakıp, çerig çekip, duşman dudar men ;
 114 dağurak basıp, asdurıp, yok bolsun-ğıl
 115 dep kılur men, dep dedi . k(e)ne bu çak-
 116 da ong çanga-k-da aldun kağan
 117 degen bir kağan bar irdi . uşbu aldun
 XIV 118 kağan oğuz kağan-ğa il-çi yumşap
 119 yiber-di . köp delim aldun kümüş dardıp, köp delim
 120 kız yakud daş alıp, köp delim erdini-ler yiber-
 121 ip yumşap, oğuz kağan-ğa s(o)yurkap
 122 birdi: ağız-ı-ğa bakındı . yakşı bigü birle
 123 dosd-luk kıldı . anung birle amırak
 124 boldı . çong çangakı-da urum degen
 125 bir kağan bar irdi . uşbu kağan-ning

di. Oğuz Kağan kırk masa ve kırk sıra yaptırdı. Türlü aşlar, (93) türlü şaraplar, tatlılar ve kımızlar yediler ve içtiler. Doydan sonra Oğuz (95) Kağan beylere ve halka yarlık verdi ve 'Ben sizlere (97) oldum Kağan : alalım yay ile kalkan; nişan olsun bize buyan; (99) kurt olsun (bize) uran (savaş bağırtısı); demir kargı

(100) olsun orman; av yerinde yür(ü)sün kulan : daha deniz daha müren (ırmak) ; güneş bayrak, gök (102) kurikan, (çadır)' — dedi. Ondan sonra Oğuz Kağan dört yana emirler (104) yolladı; tebliğler yazdı ve ilçilere verip gönderdi. Bu tebliğlerde şöyle (106) yazılmıştı : 'Ben uyğurların kağanıym ve yer yüzünün dört köşesinin kağanı (108) olsam gerektir. Sizden itaat

(109) dilerim. Kim benim emirlerime baş eğerse, hediyelerini (111) kabul ederek, onu dost edinirim. Kim baş eğmezse, gazaba (113) gelirim; düşman sayarak, ona karşı asker çıkarır ve derhal bas-kın : yapıp onuastırır ve yok ettiririm'. — (115) Yine o zaman-larda sağ yanda, Altun Kağan (117) adında, bir kağan vardı. Bu Altun

(118) Kağan Oğuz Kağan'a ilçi gönderdi. Pek çok altın, gümüş takdim etti ve (120) yakut taşlar alıp, pek çok cevahir yollıya-rak, bunları Oğuz Kağana saygı ile (122) sundu. Ona itaat etti, eyi hediyelerle dostluk temin etti ve onunla dost (124) oldu. Sol yanında Urum adında bir kağan vardı. Bu kağanın (126) askeri ve şehirleri pek çoktu.

- XV 126 çerig-i köp köp, balık-lar-ı köp köp irdi-ler
 127 irdi . oşul urum kağan oğuz kağan-
 128 nung çarlığ-ın saklamaz irdi; kadağla-
 129 ğu barmaz irdi . mu-nı söz söz-
 130 ni dudmaz men durur men, dep yarlığ-
 131 ka bakmadı . oğuz kağan çımad
 132 adup, anga adlağı diledi . çerig birle
 133 adlap, duğ-lar-nı dudup kiddi . kırık
 134 kün-dün song muz day degen
 135 dağ-nung ada-kıza keldi . kurıkan-
 XVI 136 m düşkürdi, şük bolup uyup durdı . çang irde
 137 bolduk-da oğuz kağan-nung
 138 kurıkan-ı-ğa kün deg bir
 139 çaruk kirdi . ol çaruk-dun kök
 140 dülük-lüg, kök calluğ bedik
 141 bir irkek böri çıkdı . oşul böri oğuz
 142 kağan-ğa söz birip durur irdi .
 143 dakı dedi, kim : ay ay, oğuz, urum |
 144 üsdi-ge sen adlar bola sen
 XVII 145 ay ay, oğuz, dapukung-lar-ğa men
 146 yürür bola men, || dep dedi . kene
 147 andın song oğuz kağan
 148 kurıkan-nı dür-dür-di, kiddi . kördi,
 149 kim : çerig-ning dapuk-lar-ı-
 150 da kök dülük-lüg, kök çalluğ
 151 bedik bir irkek böri yürüğü-de
 152 durur . ol böri-ning ard-lar-ın kadağ-
 153 lap yürüğü-de durur irdi-ler irdi . bir
 XVIII 154 neçe kün-ler-din song kök
 155 dülük-lüg, kök çal-luğ bu bedik
 156 irkek böri durup durdı . oğuz dakı çerig
 157 birle durup durdı . munda idil müren degen
 158 bir dalay bar irdi . idil müren-ning kuduğ-
 159 ı-da bir kara dağ dapık-ı-da

(127) Bu Urum Kağan Oğuz Kağanın emrini dinlemezdi. Onun arkasından (129) gitmezdi. 'Ben onun sözünü tutmam'— diyerek emrine (131) bakmadı. Oğuz Kağan gazaba gelerek onun üzerine yürümek istedi; bayrağını açarak, askerile (133) ona karşı yürüdü. Kırk gün sonra Muz Tağ adında (135) bir dağın eteğine geldi. Çadırını

(136) kurdurdu ve sessizce uyudu. Tan ağarınca Oğuz Kağan'ın (138) çadırına güneş gibi bir ışık girdi. O ışıktan gök (140) tüylü ve gök yeleli büyük bir erkek kurt çıktı. Bu kurt Oğuz (142) Kağana hitap etti ve : 'Ey Oğuz, sen Urum (144) üzerine yürümek istiyorsun;

(145) ey Oğuz, ben senin önünde yürümek istiyorum'— dedi. (147) Ondan sonra Oğuz Kağan çadırını dürdürdü ve gitti. Gördü (149)ki, askerinin önünde gök tüylü ve gök yeleli (151) büyük bir erkek kurt yürümektedir ve kurdun ardı sıra (153) ordu gelmektedir.

(154) Gök tüylü ve gök yeleli bu büyük erkek kurt bir kaç gün sonra durdu. Oğuz Kağan da askeri (157) ile durdu. Burada İtil Müren adında bir deniz vardı. Bu İtil Müren'in kenarın-

- 160 uruşğu *duduldu* . ok bir-le, çıda
 161 bir-le, kılıç birle uruşdı-lar . çerig-
 162 ler-niŋ ara-lar-ı-da köp *delim* boldı *uruşğu* ,
 XIX 163 il *kün-ler-niŋ köngül-ler-i-de*
 164 köp *delim* boldı *kayğu* . || *dudulunç* , *uruşunç*
 165 *andağ* yaman boldı, kim : *idil müren-*
 166 *nüŋ suğı kıp kısıl* , *sip singgir deg*
 167 boldı . oğuz kağan baş(a)dı, urum kağan
 168 kaçdı . oğuz kağan urum kağan-
 169 nung kağan-luk-ın aldı ; *il*
 170 *kün-in* aldı . ordu-sı-ğa köp
 171 *uluğ ölüg barğu* , *köp delim dirig*
 XX 172 *barğu dusu* boldı . urum kağan-nung
 173 *bir karun-daşı bar irdi* ; *uruz beg degen*
 174 *irdi* . ol *uruz beg oğul-un dağ başı-*
 175 *da deriŋ müren ara-sı-da*
 176 *y(a)kşı berik baluk-ka yumşadı* . *dakı*
 177 *dedi* , kim : *baluk-nı kadağlağu kerek durur* ;
 178 *sen da[kı] uruşğu-lar-dın song baluk-*
 179 *nı biz-ge saklap kel-gil* , *dep dedi* . oğuz
 180 kağan oşul *baluk-ka adladı* . *uruz*
 XXI 181 *beg-niŋ oğul-ı anga köp aldun*
 182 *kümüş yib[e]rdi* . *dakı dedi* , kim : *ay* , *men-niŋ*
 183 *kağan-um sen* . *men-ge ada-m bu*
 184 *baluk-nı birip durur* . *dakı dedi* , kim : *baluk-*
 185 *nı kadağlağu kerek durur* , *sen dakı*
 186 *uruşğu-lar-dın song baluk-nı benge*
 187 *saklap kel-gil* , *dep dedi* : *adam çımad adup irse* ,
 188 *menüŋ dap-um irür-mü* ; *sen-din*
 189 *çarluğ b(a)ğluğ bellüŋ bola men* .
 XXII 190 *biz-niŋ kud-(ı)biz sen-niŋ*
 191 *kud-ung bolmuş* , *biz-niŋ uruğ-*
 192 *(ı)biz sen-niŋ iğaç-(u)ng-nung*
 193 *uruğ-ı bolmuş bolup durur* . *dengri sen-*

da (159) bir kara dağın önünde savaş başladı. Okla, kargı (161) ile ve kılıçla vuruştular. Askerlerin arasında vuruşma çok oldu,

(163) halkın gönüllerinde kaygı çok oldu. Boğuşma ve vuruşma (165) öyle yaman oldu ki, İtil Müren'in suyu zencefre gibi baştan başa kıp kırmızı (167) oldu. Oğuz Kağan yendi ve Urum Kağan kaçtı. Oğuz Kağan Urum Kağan'ın (169) hanlığını ve halkını aldı. Onun ordugâhına pek (171) çok cansız ve pek çok canlı

(172) ganimet düştü. Urum Kağan'ın bir kardeşi vardı. Adı Uruz Beg (174) idi. Bu Uruz Beg oğlunu dağ başında, derin ırmak arasında (176) iyi tahkim edilmiş bir şehre yolladı ve: 'Şehri korumak gerek, (178) sen şehri bizim için kuru ve savaştan sonra bize gel'— dedi. Oğuz (180) Kağan bu şehre yürüdü. Uruz

(181) Beg'in oğlu ona çok altın ve gümüş yolladı ve dedi ki: 'Ey (Oğuz Kağan), sen benim (183) kağanımsın: babam bana bu şehri verdi ve: 'Şehri (185) korumak gerektir: sen de şehri benim için (187) kuru ve savaştan sonra gel'— dedi. Babam (sana) kızdı ise, bu benim suçum mudur? Ben senin (189) emrini yerine getirmeğe hazırım.

(190) Bizim saadetimiz senin saadetindir; bizim uruğumuz (192) senin ağacının (?) yemişindedir. Tanrı sana (194) yer vermek

194 ge yir birip buçurmuş bolup durur . men senge
 195 başum-nı kud-um-nı bire men . bigü
 196 birip, dosd-luk-dm çıkmaz dur(ur men),
 197 dep dedi . oğuz kağan igid-ning
 198 söz-ün y(a)kşı kördi, sivindi, küldi . daki
 XXIII 199 ayddı, kim : men-ge köp aldun yumşap sen, |
 200 baluk-nı yakşı saklap sen, || dep dedi . anung
 201 üçün anga saklap ad koydı; dosd-luk
 202 küldi . k(e)ne çerig birle oğuz kağan
 203 idil degen müren[-ge keldi .] idil degen
 204 bedük bir müren durur . oğuz kağan anı
 205 kördi . daki dedi, kim : idil-ning suğ-ı-dm
 206 neçük keçer-biz, dep dedi . çerig-de bir
 207 y(a)kşı beg bar irdi ; anung adı uluğ ordu
 XXIV 208 beg irdi . usluğ [.] bir ir irdi .
 209 kördi, kim : bu yerde köp delim dal-lar, köp delim
 210 ığaç-lar [.] . oşul ığaç-lar
 211 m kesdi . ığaç-lar-da
 212 yaddı, keçdi . oğuz kağan s(e)vinç addı, küldi .
 213 daki ayddı, kim : ay ay, sen mun-da beg
 214 bolung, | kıpçak degen sen beg bolung, ||
 215 dep dedi . daki ilgerü kiddi-ler . andm song
 216 oğuz kagan k(e)ne kök dülük-lüg,
 XXV 217 kök çalluğ irkek böri kördi . uşbu kök
 218 böri oğuz kağan-ğa ayddı, kim : amdı
 219 çerig birle mun-dun adl(a)ng, oğuz,
 220 adlap il kün-ler-ni, beg-ler-ni kildür-
 221 gil, men sen-ge başlap yol-nı körgür-ür
 222 men, dep dedi . dang irde bolduk-da
 223 oğuz kağan kördi, kim : irkek böri
 224 çerig-ning dapuk-lar-ı-da yürüğü-
 225 de durur, s(e)vindi . ilge-rü kiddi . oğuz
 XXVI 226 kağan bir çokur-dm ayğır ad-ka mine
 227 durur irdi . oşul ayğır ad-nı bek çok siv(i)yür

lutfunda bulunmuş; ben sana başımı ve saadetimi veriyorum: sana vergi (196) veririm ve dostluğtan çıkmam'— dedi . Oğuz Kağan yiğitin (198) sözünü iyi gördü, sevindi, güldü ve

(199) 'Sen bana çok altın yollamışsın ve şehri iyi korumuşsun'— dedi. Onun (201) için ona Saklap adını koydu ve onunla dost oldu. Sonra Oğuz Kağan askerlerle (203) İtil adındaki ırmağa geldi. İtil büyük bir ırmaştır. Oğuz Kağan onu (205) gördü ve: 'İtilin suyunu nasıl geçeriz?'— dedi. Asker arasında iyi bir bey vardı. Onun adı Uluğ Ordu

(208) Beg idi. O akıllı ve . . . bir erdi; gördü ki; bu yerde pek çok dal ve pek çok (210) ağaç . . . O ağaçları . . . kesti ve bu ağaçlara (212) yattı, geçti. Oğuz Kağan sevindi, güldü ve: 'Sen burada bey (214) ol; senin adın Kıpçak Beg olsun'— dedi. Yine ilerlediler. Ondan sonra (216) Oğuz Kağan yine gök tüylü

(217) ve gök yeleli erkek kurdu gördü. O kurt Oğuz Kağan'a: 'Şimdi, (219) Oğuz, sen asker ile buradan yürüyerek, halkı ve beyleri götür; (221) ben önden sana yol gösteririm'— dedi. Tan ağarınca, (223) Oğuz Kağan gördü ki, erkek kurt askerin önünde yürümektedir; (225) sevindi ve ilerledi. Oğuz

(226) Kağan her zaman bir alaca ata binerdi. O bu atı pek çok

- 228 irdi . çolda uşbu ayğır *ad kösdin yidü*
 229 k(a)çdı, *kiddi* . munda uluğ bir *dağ* bar
 230 irdi . öse *üsdün*-de *dong* dakı *muz*
 231 bar *durur* . anung başı soğuk-dm ap ak
 232 *durur* . anung *üçün* anung adı *muz dağ*
 233 *durur* . oğuz kağan-ning adı *muz dağ*
 234 içiğe kaçıp *kiddi* . oğuz kağan mundm
 XXV I 235 köp *çığay*, emgek *çekip durdı* . çerig-de
 236 bir *bidik kakız ır beg* bar irdi .
 237 çalang bulang-dm koruk-maz *durur* .
 238 irdi . *çürüğü*-de, soğur-ğu-da onğa
 239 ir irdi . oşul beg *dağ-lar-ğa* kirdi,
 240 *yürüdü* . *dokuz kün-dün* soug oğuz
 241 kağan-ğa ayğır *ad-nı kildür*-di . muz
 242 *dağ-lar-da* köp soğuk bolup-dm ol beg
 243 kağar-dm sar'unmış irdi ; ap ak irdi . oğuz
 XXVIII 244 kağan siv(i)nç birle *küldi* ; ayddı, kim :
 245 ay, sen munda beg-ler-ge bolğıl başlık, |
 246 ma m(e)nglep senge *ad bolsun* kağar-lık, ||
 247 *dep dedi* . köp erdini soyur-kadı ; il-ge-rü *kiddi* .
 248 k(e)ne yol-da bedük bir *öy kördi* . bu *öy-nüng*
 249 *dağam-ı aldun-dm* irdi : *dung-luk-lar-ı d(a)kı*
 250 *kümüş-dün*, kalık-lar-ı *demür-din* irdi-ler
 251 irdi . kapuluk irdi, açkırç yok irdi .
 252 çerig-de |b|ir y(a)kşı çeber ir bar irdi . anung
 XXIX 253 adı *dömürdü* kağul *degen* irdi : anga
 254 *carlığ kıldı*, kim : sen munda kal, aç kalık.
 255 açğung-dun song *kil* ordu-ğa, *dep*
 256 *dedi* . mundm anga kalaç *ad* koydı : il-ge-
 257 *rü kiddi* . k(e)ne bir *kün kök dülük-*
 258 *lüg, kök çalluğ* irkek *böri yürümeyn*
 259 *durdı* . oğuz kağan *dakı durdı* ; kurıkan
 260 *düşküre durğan durdı* . darlağu-sız
 261 *bir yası yir* irdi . munga *çürçed dedürür*-ler irdi .

severdi. (228) Yolda bu at gözden kaybolup kaçtı. Burada büyük yük bir dağ vardı. (230) Üstünde don ve buz vardı. Onun başı soğuktan ap ak (232) idi. Onun için adı Muz Tağ idi. Oğuz Kağan'ın atı bu Muz Tağ'ın (247) içine kaçtı, gitti. Oğuz Kağan bundan

(235) çok eziyet ve iltirap çekti. Asker arasında bir kahraman bey vardı. (237) Ne tanrıdan ne de şeytandan korkardı. Yürüyüşe ve soğuğa dayanıklı bir (239) erdi. O bey dağlara girdi, yürüdü. Dokuz gün sonra atı (241) Oğuz Kağan'a getirdi. Muz Tağ'da çok soğuk olduğundan, o bey (243) kara sarılmıştı. bembeyazdı. Oğuz

(244) Kağan sevinçle güldü ve : 'Sen buradaki beylere baş ol (246) ve senin adın ebediyen Karlık olsun'— dedi. Ona çok mücevher bağışladı ve ilerledi. (248) Yolda büyük bir ev gördü. Bu evin duvarı altından, pencereleri (250) gümüşten ve çatısı demirdendi. Kapalı idi ve anahtar yoktu. (252) Asker arasında pek becerikli bir adam vardı.

(253) Adı Tömürdü Kağul idi. Ona buyurdu : 'Sen burada kal ve çatıyı aç ; (255) açtıktan sonra orduya gel.'— Bunun üzerine ona Kalaç (kal! aç!) adını koydu ve (257) ilerledi. Yine birgün gök tüylü ve gök yeleli erkek kurt (259) durdu. Oğuz Kağan da durdu ve çadırını kurdurdu. Bu, tarlasız (261) ve çorak bir yerdi. Buraya Çürçet diyordular.

- XXX 262 bedük bir yurd, il kün irdi . yıldı-lar-ı
 263 köp ; ud, busağ-lar-ı köp ; aldun kümüş-ler-i köp :
 264 erdini-ler-i köp irdi-ler irdi . munda çürçed kağan-
 265 ı , il kün-i oğuz kağan-ğa karşı
 266 kıldı-ler . uruş dokuş başlandı ; oklar birle, kılç-
 267 lar birle uruşdı-lar . oğuz kağan baş(a)dı,
 268 çürçed kağan-nı basdı, öldür-di, başın
 269 kesdi . çürçed il kün-in öz ağtı-ğa
 270 bakmdur-dı . u[ru]şğ-u-dun song oğuz kağan-
 XXXI 271 [n]ung çerig-i-ge, nöker-ler-i-ge, il kün-
 272 i-ge andağ uluğ ölüğ barğu düşdi, kim,
 273 yüklemek-ke, kıldür-mek-ke ad, kağadır , ud
 274 aslık boldı . munda oğuz kağan-nung
 275 çerigi-de usluğ y(a)şkı bir çeber kişi bar irdi . anung
 276 adı barmak-lığ çosun billig irdi . bu çeber
 277 bir kanğa çapdı . kanğa üsdün-de ölüğ
 278 barğu-nı koydı . kanğa başı-da dirig
 279 barğu-nı koydı . darıddı-lar, kiddi-ler . nöker-ler-
 XXXII 280 nüng, il kün-nüng kamağı mını kördi-ler, şaşdı-lar .
 281 kanğa-lar daki çapdı-lar . mun-lar kanğa yürümek-
 282 de kanğa, kanğa söz bire durur
 283 irdi-ler irdi . anung için anlar-ğa
 284 kanğa ad koydı-lar . oğuz kağan kanğa-
 285 lar-nı kördi, küldi ; daki ayddı, kim : kanğa kanğa
 286 birle ölüğ-ni dirig yürügür-sün, | kanğa-
 287 luğ sen-ge ad bolğu-luk kanğa
 288 belgür-sün, || dep dedi ; kiddi . andın song
 XXXIII 289 kene bu, [kök] dülük-lüg, kök çalluğ
 290 irkek böri birle sındı, daki dang-ğud, daki
 291 şağam yngğak-lar-ı-ğa adlap kiddi :
 292 köp uruşğ-u-dın, köp dokuşğ-u-dun song
 293 anlar-nı aldı ; öz yurdu-ğa bir-le-di :
 294 baş(a)dı, basdı . k(e)ne daşkarun kalma-sun,
 295 bellüg bolsun, kim : kün-dün-ki bulung-da

(262) Büyük bir yurt idi; atları çok, öküzleri ve buzağları çok, altın ve gümüşleri çok, (264) cevahirleri çoktu. Burada Çürçet Kağan ve onun halkı Oğuz Kağan'a karşı (266) geldiler. Vuruşma ve çarpışma başladı. Oklarla, kılıçlarla vuruştular. Oğuz Kağan yendi, (268) Çürçet Kağan'ı mağlup etti, öldürdü; başını kesti ve Çürçet halkını kendisine (270) tabi kıldı. Vuruşmadan sonra Oğuz Kağan'ın

(271) askerlerine, maiyetine ve halkına öyle büyük bir ganimet düştü ki, (273) yüklemek ve götürmek için at, katır ve öküz az geldi. Oğuz Kağan'ın (275) askeri arasında tecrübeli ve gayet becerikli bir adam vardı. Onun adı Barmaklığ Çosun Billig idi. Bu becerikli usta, (277) bir araba yaptı. Arabaya cansız ganimetleri yükledi. Arabanın ön tarafına canlı (279) ganimetleri koydu. Onlar çektiler, gittiler. Oğuz Kağan'ın maiyeti

(280) ve halkı, hepsi bunu gördü ve şaşırıldı. Onlar da araba yaptılar. Bunlar arbayı çekerken (durmadan): (282) 'Kanğa! kanğa!'— diye bağırıyorlardı. Onun için onlara (284) Kanğa adını koydular. Oğuz Kağan arabaları gördü, güldü ve: 'Kanğa kanğa (238) ile cansız canlı yürütsün; sizin adınız Kanğaluğ olsun ve (bunu) araba (288) göstersiz (?)'— dedi, gitti. Ondan sonra

(289) yine bu gök tüylü ve gök yeleli erkek kurtla Hint, Tangut ve (291) Suriye taraflarına yürüdü. Pek çok vuruşmadan ve pek çok çarpışmadan sonra (293) onları aldı ve kendi yurduna kattı: onları yendi ve kendisine tabi kıldı. Yine söylenmeden kalmasın

- 296 barkan *degen* bir yir bar *durur* . uluğ
 297 barğu-luğ bir yurd *durur* . köp ısığ bir yir
 XXXIV 298 *durur* . munda köp kik-ler-i, köp kuş-lar-ı bar *durur*
 299 *aldun-ı köp, kümüş-i köp, irdini-ler-i köp durur* . il *kün-*
 300 *ler-i-ning öng-lük-i, çırağı kap kara durur* .
 301 oşul yir-ning kağan-ı masar *degen* bir kağan
 302 irdi . oğuz kağan anung *üsdi-ge*
 303 *adladı* . andağ yaman uruşğu boldı; oğuz
 304 kağan baş(a)dı, masar kağan kaçdı . oğuz
 305 anı basdı, yurd-ın aldı, kiddi . anung *dosd-lar-ı*
 306 köp sivinç[-ler] *dapdı* . anung *duşman-lar-ı köp*
 XXXV 307 *kayğu-lar [dapdı]* . oğuz [kağan] baş(a)dı .
 308 *sana-ğu-luğ-sız neme-ler, yılki-*
 309 *lar aldı* . yurd-ı-ğa, ö(y)-ge *düşdi*, kiddi .
 310 k(e)ne çaşka-run kalma-sun, kim,
 311 bellüg bolsun, kim: oğuz kağan-ning
 312 çanı-da ak sakal-luğ, moz saç-luğ
 313 usun usluğ bir kard kişi *durur* bar irdi .
 314 *uk-ğu-luğ, düşün* bir yir irdi, *düşimel*
 315 irdi, anung adı uluğ *dürük* irdi . *kün-*
 XXXVI 316 *ler-de* bir *kün* uyku-da bir *aldun*
 317 *ya kördi*; *dakı üç kümüş ok kördi* . bu *aldun*
 318 *ya kün doğışı-d(ı)n da kün baduşı-*
 319 *ğa-ça degen* irdi . *dakı bu üç*
 320 *kümüş ok dün yanggak-ka kide*
 321 *durur* irdi . uyku-dun song *düş-de kör-*
 322 *genin oğuz kağan-ğa bildür-di*;
 323 *dakı dedi*, kim: ay, kağan-um, *sen-ge*
 324 *çaşğu bolsun-ğıl düşün* | ay, kağan-um | *sen-ge* |
 XXXVII 325 *dürlük bols[un]-ğıl düşün* : || [ne-gü k]ök
 326 *dengri birdi düşüm-de kildür-sün* : *dala*
 327 *durur* yir-[n]i uruğ-ung-ğa *birdür-sün*, ||
 328 *dep dedi* . oğuz kağan uluğ *dürük-*
 329 *nüng söz-ün y(a)kşı kördi, ögüdün*

(295) ve belli olsun ki, cenupta Barkan denilen bir yer vardır, çok (297) zengin bir yurttur ve çok sıcak bir yerdir.

(298) Burada çok av ve çok kuş vardır. Altını, gümüşü ve cevahiri çoktur. Halkının (300) çehresi kap karadır. Bu yerin kağanı Masar adında bir kağandı. (302) Oğuz Kağan onun üzerine yürüdü. Çok yaman bir vuruşma oldu. Oğuz (304) Kağan yendi, Masar Kağan kaçtı. Oğuz onu hükmü altına aldı, yurdunu ele geçirdi, gitti. Onun dostları (306) çok sevindiler, düşmanları çok

(307) üzüldüler. Oğuz Kağan yendi. Sayısız eşya, at (309) aldı ve yurduna, evine doğru yola koyuldu, gitti. Yine söylenmeden kalmasın (311) ve belli olsun ki, Oğuz Kağan'ın yanında ak sakallı, kır saçlı, (313) uzun tecrübeli bir ihtiyar vardı. O, anlayışlı ve asil bir adamdı. Oğuz Kağan'ın nazırı idi. (315) Adı Uluğ Türük idi. Günlerden

(316) bir gün uykuda bir altın yay ve üç gümüş ok gördü. Bu altın (318) yay gün doğusundan ta gün batısına kadar ulaşmıştı ve üç (320) gümüş ok ta şimale doğru gidiyordu. Uykudan uyanınca düşte gördüğünü (322) Oğuz Kağan'a anlattı ve dedi ki: 'Ey kağanım, senin (324) ömrün hoş olsun: ey kağanım, senin

(325) hayatın hoş olsun. Gök Tanrı düşümde verdiğini hakikate çıkarırsın. Tanrı bütün (327) dünyayı senin uruğuna bağışlasın!'— Oğuz Kağan Uluğ Türük'ün (329) sözünü beğendi; onun ögü-

- 330 diledi; öğüdü-ge köre kıldı . andm
 331 song irde bolup-da ağa-lar-nı, ini-
 332 ler-ni çarlap kıldür-di . daki ayddı, kim; ay, mening
 233 köngül-üm av-nı dilep durur; karı bolğu-mdm
 XXXVIII 234 mening kakız-luk-um yok durur . kün,
 235 ay, yulduz dang sarı-ğa sen-ler barung; |
 336 kök, dağ, dengiz dün sarı-ğa sen-
 337 ler|barung, || dep dedi . andm song üçegü-
 338 sü dang sarı-ğa bardı-lar; daki üçegü-
 339 sü dün sarı-ğa bardı-lar . kün, ay,
 340 yulduz köp kik-ler, köp kuşlar avla-ğu-
 341 lar-ı-dm song çolda bir aldun ya-nı
 342 çapdı-lar; aldı-lar, [ada-sı-ğa birdi-ler.]
 XXXIX 343 [oguz kağan sivindi, küldi . daki ya-nı]
 344 üç busğuluğ kıldı . daki [ayddı], kim; ay, ağa-
 345 lar, ya [bo]sun sen-ler-nüng; | ya deg
 346 ok-lar-nı kök-ke-çe adung, || dep
 347 dedi . k(e)ne andm song kök, dağ,
 348 dengiz köp kik-ler, köp kuşlar avla-ğu-
 349 lar-ı-dm song çol-da üç kümüş ok-
 350 [nı] çapdı-lar; aldı-lar, ada-sı-ğa birdi-ler .
 351 oğuz kağan sivindi, küldi . daki ok-
 XL 352 lar-nı üçü-ge üleşdür-di . d(a)ki ayddı,
 353 [k]im; ay, ini-ler, oklar bolsun sen-ler-
 354 nüng; | ya addı ok-nı, ok-lar deg
 355 sen-ler bolung, || dep dedi . k(e)ne andm
 356 song oğuz kağan uluğ kurılday
 357 çakır-dı . nöker-ler-in, il kün-ler-in
 358 çarlap çakırdı; kılıp kingeşip oldurdı-[l]ar . oğuz
 359 kağan bedük ordu
 360 [ong yakı-da]
 XLI 361 [kırık kulaç ıaç-nı dikdür-di . anung]
 362 başı-[da b]ir aldum [dağuk koydı; adakı-]
 363 da bir ak koyun bağla-dı . [çong]

dünü diledi ve öğüdüne göre yaptı. Ondan (331) sonra sabah olunca büyük ve küçük oğullarını çağırttı ve: 'Benim (333) gönlüm avlanmak istiyor. İhtiyar olduğum için

(334) benim artık cesaretim yoktur; Kün, Ay ve Yultuz, doğu tarafına sizler gidin: (336) Kök, Tağ ve Tengiz, sizler de batı tarafına gidin'— dedi. Ondan sonra üçü (338) doğu tarafına, üçü de batı tarafına gittiler. Kün, Ay (340) ve Yultuz çok av ve çok kuş avladıktan sonra, yolda bir altın yay (342) buldular; onu aldılar ve babalarına verdiler.

(343) Oğuz Kağan sevindi, güldü, yayı üçe böldü ve: 'Ey büyük (345) (oğullarım), yay sizlerin olsun; yay gibi okları göğe kadar atın'— dedi. (347) Kök, Tağ ve Tengiz çok av ve çok kuş avladıktan (349) sonra, yolda üç gümüş ok buldular; aldılar ve babalarına verdiler. (351) Oğuz Kağan sevindi, güldü, okları

(352) üçe üleştirdi ve: 'Ey küçük (oğullarım), oklar sizlerin olsun. (354) Yay oku attı; sizler de ok gibi olun'— dedi. Ondan (356) sonra Oğuz Kağan büyük kurultay topladı. Maiyetini ve halkını (358) çağırttı. Onlar geldiler ve müşavere ettiler. Oğuz Kağan büyük ordugâh . . . (360) . . . sağ yanına

(361) kırık kulaç direk diktirdi; üstüne bir altın tavuk koydu; altına (363) bir ak koyun bağladı. Sol yanına kırık kulaç direk

- 364 yakı-da kırk kul-aç ığaç-nı *dikdür-*
 365 di . anung başı-da bir kümüş dağuk koydı ;
 366 adakı-da bir kara koyun-nı bağladı .
 367 [ong] yak-da busuk-lar öldürdi .
 368 çong yak-da üç ok-lar öldürdi .
 369 kırk kün, kırk kiçe aş(a)dı-lar,
 XLII 370 [iç]di-ler ; siviñ dapdı-lar . andın song oğuz kağan
 371 [oğ]ul-lar-ı-ğa yurdın el(i)şdürüp birdi . *daki dedi*, kim:
 372 ay, [oğ]ul-lar, köp m(e)n aşdum, | uruşğu-lar köp men
 kördüm ; ||
 373 çıda bile köp ok addum, | ayğır b(i)rlle köp yürü-
 374 düm ; || duşman-lar-nı ığla-ğurdum, | dosd-lar-umnı m(e)n
 375 küldürdüm, || kök dengri-ge men ödedim ; |
 376 sen-ler-ge bire men yurdum, || *dep dedi* .
 377
 378

[Eksik]

1. -*sunğıl* ekine bu metin haricinde tesadüf olunmuyor; -*ğıl* 2. şahıstan alınmıştır.

1. *angağu* ve *anguğu* (s. 48). **ang-a-*, **ang-u-* 'dan, çk.sz. *ang*; *angla-*, *angda-*, *anla-* gibi. Bu şekle başka yerde rastgelinmiyor.

3. *kene*, *kne* ve *kine* (s. 33). Bu, *taki* ile yan yana, en çok kullanılan söz bağlarından ve, *yime*, *yeme*, *yana*, *yene* gibi, diğer sözleri büsbütün uzaklaştırmıştır. Biz bu *kene* (< **ken-e* ?) 'yi Kırmlıların *gene* ve Anadoluların *gine* 'sine bağlamak ve onu *yene*, *yine* 'den ayırmak istiyoruz.¹ **ken-* 'in bugüne kadar belli olupadığı daha bu izaha karşı değildir, çünkü *yeme* kökü olan **yem-* 'e de ^{aynı kökten} *beniz* tesadüf olunmamıştır.

4. *közü yarıp* (krş. ss. 66, 85) doğurmaya dair muayyen bir teknik

¹ Bu *yene* *y-* yüzünden *yana* 'dan incelenmiştir. Bu şekle *Suv.* 'da da rastgelinmiyor, orada onu çok defa *ok* yerine *ök* takip ediyor; *yine* alalâde *i: e* değişmesini gösteriyor. Kimse burada *yene* okunmasını ileri sürebilirmi?

diktirdi. (365) Üstüne bir gümüş tavuk koydu; dibine bir kara koyun bağladı. (367) Sağ yanda Buzuk 'lar oturdu; sol yanda Üç Ok 'lar oturdu. (369) Kırk gün, kırk gece yediler,

(370) içtiler ve sevindiler. Sonra Oğuz Kağan oğullarına yurdu-
 nu üleştirip verdi ve: (372) 'Ey oğullarım, ben çok aştım: çok
 vuruşmalar gördüm: çok kargı ve çok ok attım: atla çok yü-
 rüdüm; (374) düşmanları ağlattım; dostlarımı güldürdüm. Ben
 Gök Tanrıya (borcumu) ödedim. (376) Şimdi yurdumu size ve-
 riyorum' — dedi

[Eksik]

tabir gibi görünüyor.¹ Biz onu bir *Sutra* 'da da buluyoruz. Bu *Sutra*,
birük kim kayu tişi tınlıqlar içlig erip toğuru umadın alıpkansar 'eğer
 hamile bir kadın doğuramıyarak azap çekerse', o zaman kullanılıyor.² Bu
Sutra 'nın tesirlerinden biri de, onun *içlig uzun tonluqların közlerin a ç d a ç ı, kögüzlerin soğutdaçı, emgeklig karangğuş tarkardaçı, inçkülüg yaruk yula tamturdaçı* olmasıdır; yani o 'hamile kadınların gözlerini açar, göğüsle-
 rini serinletir, azap karanlığını uzaklaştırır ve sükunet mumunu yakar.'

Bu *Sutra* 'nın tesiri, Burkan (Buddha) hayatından alınan, bir hikâye
 ile teyit edilmektedir: Burkan bir zamanlar Ananda ile birlikte bir ormanda
 iken, doğuramıyan bir dişi geyik gördü. O zaman Burkan bu *Sutra* 'yı dişi
 geyiğin kulağına yedi defa söylemesini Ananda 'ya emretti. Ananda Burka-

¹ Mong. 'cada olan *cirmüsün* (K o w. 2370) 'hamile' nasıl izah edilmelidir.?

² Krş. Radloff - Malov. *Uigurische Sprachdenkmäler* S. 180 No. 102 s. 3.
 Bu parça Berlin yazmalarile kısmen tamamlanıyor. Onu yakında neşredebacağimizi umu-
 yoruz.

nin emrini yerine getirdi ve antakiya ok ol toğuru umamaklığ emgekin-
tin ozup, közkiyesi y ar u p, kögüzkiyesi soğıp bartı 'derhal doğuramamak
sıkıntısından kurtuldu, gözleri parladı ve göğsü serinledi'.¹

Tıpkı bunun gibi, *Proben* II 459 s. 2728'de de bir hamile hakkında: *ala*
karağı y'arır tuzu y'etkelyik 'onun rengârenk gözü parlayacak zamana gel-
miş' deniliyor. Hamilenin kendisi şöyle diyor s. 2732: *ala karâm y'arırğa*
y'ör (haploloji, *y'örör* yerine), Radloff bunu: 'benim doğurma zama-
nım geldi' diye tercüme ediyor. Krş yine II, 382 s. 123: *ala karağı y'arırp*
y'adır '(bir hamilenin) rengârenk gözü parlıyor'.

Başka bir benzerini *Proben* III S. 5'te buluyoruz:

baybişesi bu üydüng
on eki kursak kötürüp
ulğa közü carısın!

Radloff tercümesince:

bu evin sahibesi,
on iki defa hamile kalıp,
oğullara (yani: oğulları olduğu için) sevinisin.

közü yaradı'nın hakikaten doğurma için bir sevinç (ve hafiflenme?)
gösteren bir ıstılah olması muhtemeldir; krş. *Kut. Bil.* 63₁₀: *künüm edgü*
boldı, yaradı közüm 'benim günlerim iyi oldu, (sevinçten) gözüm parladı';
krş. *Kut. Bil.* 49₁₁².

4. Biz, pek emin olmuyarak, *boda-* okuyoruz ve onu *bod* 'beden' (> *boy*,
**poz* > *pas*)'den çıkarıyoruz. Manası 'doğum ıztırabı'?? Te-
yidi lâzımdır! Fakat bunun bir sevinç işareti olmak ihtimali de olduğun-
dan (önceki Not'un sonu ile krş.), belki *büdi-* 'raksetmek' te düşünüle-
bilir — daha ziyade 'sevinmek' manasında?

5. *çırağı* < *çirayı* çk.sz. *çiray* (Kow. 2183).

6. *kös* = *köz*. Bu söz *köl* şeklinde de okunabilecek gibi yazılmıştır. -s'nin
son çizgisi yoktur (krş. Not 47) *al* 'ela' için krş. Redhouse 179 b. 'light
chestnut colour (açık fındık rengi)'.

7. *nepsiki*. Krş. *Uig.-Chin. WB.* *nivasiki* 'iyilik perisi' (Klaproth 17a),
F. W. K. Müller, *Uigurica* II 83 Not 64, bilhassa Pelliot 254 v. a.

8. Yazmada -*rek* yerine -*rük* (s. 75) yazılmıştır; bk -*rak* (ss. 10 ve 53).

¹ Radloff-Malov. *Uigur. Sprachdenkm.* S. 182c s. 6-7: elimizdeki yazma-
lardan T. M. 33'e göre tamamlanmıştır.

² Nihai yorgunluk alâmeti olarak kullanılan *kuru pay* (> *baş*) ve *kuru karak*
(= *köz*)'lere Radloff'un *Proben* II 67₂₁₁₋₂ ve 129₁₀₁'da rastgeliniyor.

10. *yig* 'çiğ, pişmemiş' *Uig.-Chin. WB.* ve T T I, Not 184 ve 192.
14. *beden*, yazmada vazih şekilde böyledir. Yabancı söz < yeni iran
< arab. [*Uig.-Chin. WB.*'taki *budin* (Klaproth 19) tabii *bod.in* okun-
malıdır: 'onun vücudunu'].

15. *küte-ye*'nin burada *küt-e* yerine ve *ye*'nin de satır doldurmak için
konmuş olması mümkündür. Fakat bunun gibi bir satır doldurmasına
elimizdeki yazmanın başka yerinde tesadüf olunmuyor. Demek, *küteye* bu-
rada *küte-*'den çıkarılmalıdır ve bu da *kütçi*'de gördüğümüz *küt*'ten türe-
miştir; krş. *Manich. Erzähler* (Muséon 40) 34-35. Daha mühimi burada
avlaya (s. 17) ve *ığlaya* (s. 62)'ların bulunmasıdır. Bu **avla-a*'ya irca
edilemez, bu şekil artık ilk-türkçede **avlay* olmuştu, ve burada her halde
daha ziyade *avlayu*, *avlayı* yerine kullanılmıştır. *avlaya*, *küteye* ve *ığlaya*
şekilleri ise, son zamana ait olan, -ı > -a ve -i > -e geçişini gösteriyor.
Krş. *tälki* > *tälke* (v. Le Coq, *Spr.* 88a); *koşni* > *hoşna* (91a); *yıl-*
kı > *ılkâ* (84 b) v. b. v. b. KOsm. IV §§ 29 v. a.

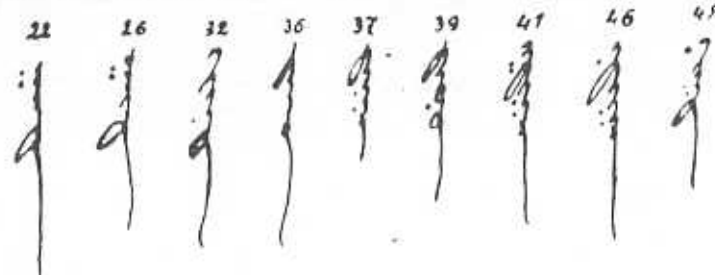
16. *kik*, yani *kik*; *keyik*'in yeni şeklidir.

18. İkinci sahifenin son sözü üçüncü sahifenin ilk sözüne doğrudan doğruya
bağlanabilmekle beraber, burada, elimizdeki metnin bu kısmında yahut, daha
kuvvetli bir ihtimalle, belki de hikâyenin anlatılışında bir eksiklik vardır.
20. Çokluk ekinin burada sıfatlara takılmış olması hayret edilecek bir
seydir.

bunda kilgen-ler kik köp köp
bunda uçkan-lar kuş köp köp

bir türkünün bir parçası gibi görünüyor. Bu *kilgenler kik*'i v. b. izah
edebilir. Yakında neşredebileceğimiz bir Berlin yazmasında (T. I. D. 155) bir
türküde *aklar bulut* ve *karalar bulut* bulunuyor. [Şimdi bk. *Lieder aus*
Alt-Turfan, Asia Major, vol. IX Fasc. 2. S. 129-140]

22. 49. satırdaki resme nazaran, gergedan olması icab eden bu hayvanın
ismi, elimizdeki metinde aşağıdaki şekillerde görünüyor:

Bu şekillerin hepsinde de yalnız tek bir sözü görmek, bizce, mümkün

değildir; müellifin aynı hayvanı ayrı ayrı iki yahut üç isimle yazmış olmasını kabul etmemiz icap eder. Krş. *Uig.-Chin. WB. kat* (Klaproth 15 b, Lt. II 273). A. von L e C o q bunu, s. 32'ye istinaden, *kiand* okumak istemişti ve bunu *kyang*'ın aynı olarak kabul ediyordu; *equus hemionus* yahut *asinus hemionus*, katur, *kiang* (Tib. *rkyan*), Dachiggetai (Schmidt, *Mong. WB.* 325 b), kulan. Sözün sonundaki *-nd* < *-ng*'yi *o dend* < *deng* v. b. ile mukayese ederek izah ediyor — maalessef *dend*'in ne olduğunu ve bundan başka hangi sözleri düşündüğünü söylemiyor. Biz *ond* < *on* ve *neçend* < *neçen* (Raquette)'leri biliyoruz. Fakat metnin hiç bir yerinde gergedanın boynuzu hakkında söz geçmemesi (krş. s. 381) şayanı hayrettir; bu resim için belki yalnız müstensih'in yahut ondan öncekinin muhayyilesine minnettarız. Şu halde A. von L e C o q bu sözün y a b a n i e ş e k manasına gelmesini düşünmekte haklı olabilir. 22. ve 26. satırlardaki şekiller, istenilirse, *kı(a)nd*, *kıy(a)nd* da okunabilir ve bu da *Kiang*'a tetabuk edebilir. Bu kararsızlıkta biz — buna pek te inanmadan ve kendi filoloji vicdanımıza karşı gelerek — metnimizin her yerine *kıyand* (*kat*) yazdık [Pelliot 264—267].

23. ve 78. *yil kün oku: il kün*. Metnin başka yerlerinde bu söz noksan olarak yazılmıştır. Krş. s. 314 *yir = ir*.

24. *birke = Uig.-Chin. WB.* (Klaproth 26) *bərka* 'ağır' < Mong. *berke* 'ağır, zahmetli' (Schmidt 106 a), Bury. *birke* 'cesur' (Castren 168 b). [Radloff'un Uyg. *perge* 'şiddetli'si için krş. TT IV B Not 7.] *emgek* sözü (krş. s. 235) iyi yazılmamıştır ve *emge*, *emgen*, *emgez* şekillerinde de okunabilir.

25. *iriz kakız*. Krş. *Uig.-Chin. WB.* (Klaproth 27 a). *er*, *ir* 'erkek'ten **eri-*, **iri-* şeklinde fiil yapılmıştır; bundan bir taraftan bizim *iriz*, diğer taraftan da Uyg. *erig* (Lt. I, 762'de yanlış olarak *erik* okunmuş) vücade gelmiştir. Mong. *eris*, *eres* (< Türk. geçmiş) 'çabuk, azimkâr' (Schmidt 31 b, Kow. 252 b). *kak-*'tan *kakız*, *kağız* yapılmıştır; aynen 'vurarak'.

27. *çık-*, s. 141 ve 196 da tesadüf edilen bu şekil y e n i d i r < *taşık-*; Kaşgari artık her ikisini de biliyordu.

27. *çıda*. Alt. Tel. Leb. Bar. (*Proben* IV, 11/14) *yıda*, Tel. Koyb. Kaç. *y'ıda*, Soy. Şor. Sag. *çıda*; bu şekil *Uig.-Chin. WB.* (Klaproth 21 a)'ta da mevcuttur. Bu söz Kaşgarice malum değildir (orada *süngü*; Orhun

kitabelerinde *süngük*), ve *-d-* bulunması dolayısıyla bir ecnebi söz olması muhtemeldir.¹ Krş. Mong. *djida* (Kow. 2341 b); lakin bunun asıl Mong. olup olmadığını bilmiyoruz. Sag. 'cada da *sıda*'dır! Bu şekil ç-'nin s-'ye geçmesinden evvel Sag. 'caya alınmış, Sag. 'cadaki *çıda* ise bu sözün ikinci defa alınmış yeni bir şekli olmalıdır!

28. *kalkan*. Krş. Kow. 795 a. Kaşgari *kalkang* şeklini de biliyor. Bu söz nereden geliyor?

29. şeklinde yazılmış olan bu söz sadece *atl(a)ndı* okunabilirdi; lakin bu okuyuş *adlap* (s. 133 v. b.) ve *adlar* (s. 144) şekline karşı oluyor. Bunun için biz *atla-* okuyoruz: 'sauter, bondir, s' é l a n c e r, se jeter (Youss.) (atlamak, sıçramak, atılmak, kendini atmak)'. Lt. *atla-*, *atta-*, *adla-*. Bu söz Kaşgarice'e malum değildir ve etimoloji cihetinden vazih değildir; *ad.ak* 'ayak' ve *ad.ıg* 'ayı'larla münasebeti olmak ihtimali azdır (Lt.).

29. *buğu*; *Uig.-Chin. WB.* 'geyik' (Klaproth 15 b.); Mong. 'cadan geçmiştir (Kow. 1160); yeni şark türkçesinde de vardır. 'Geyik'in türkçesi *sığun*'dir v. b.

45. Fail burada gergedan'dır; *buğu* ve *aduğ*'lar mefuldür.

47. *y(e)s*; *-s*'nin çizgisi olmadığı için, bu söz *y(e)l*'de okunabilirdi (krş. Not 6). *yes = yez* için krş. Thomsen; *Turcica* 32—33.

52—53. Bir *ay* fazladır. *kün*'den sonra gelen *-dün*'den açıkça anlaşılacağına göre, *aydan* değil, *aydın* zaruridir.

53. *koğulğu-luğ-rak*. İlk hecenin sadalı *-u-* okunabilirdi, çünkü bu sözün etimolojisi tamamen meçhuldür. Leb.'cedeki *kólak* 'yanan kömür' < **koğul-ağ*'tan mı meydana gelmiştir?

56. *yalğuz*, Uyg. 'cada olan *yalanguz*, *yalınguz*'ların yeni şeklidir. *Kut. Bil.*'te artık *yalğuz*. Krş. *çalğuz* s. 73 v. b.

64. *töl boğaz bol-* 'gebe kalmak'. *töl boğaz* terkbine başka bir yerde rastgelinmiyor. Burada Hend. mevzuubahistir. Lt. *töl* Zenker (442 a): *döl* ve *dul* 'cenin, hayvan yavrusu'; bilhassa *döl al-* 'gebe kalmak' ve *döl döş* 'torunlar, halefler'. Kaşgari *töl* için ancak 'çiftleşme ve çiftleşme mevsimi' manalarını kaydediyor; fakat bunun yanında: *töle-* 'doğurmak, yavrulamak' (S. 223 *tüle-*).

¹ Krş. Lt. yeni iranca sözlerden *nayza*, *neyze*.

66. *yarudt*. Krş. Not 4.

67. *ikinci*, *ikinti* yerine, *Kut. Bil.* 'te de tesadüf olunan, y e n i şekildir. *Uig.-Chin. WB.* 'ta yalnız eski şekil olan *ikinti* gösterilmiştir.

71. *alındın*, aynen: 'onun ön tarafından', yani 'onun ön tarafında'; çk. sz. *al*, krş. *Anal. Index*.

72. *kabuçak* küçültme şekildir: *kabuk* = *kavuk* (Sul.-Kun. 125) = *kavuk* (L t. II, 467) 'oyuk', Kaşgari *kovuk*, Turf. *küğäk* (Le Coq, Spr. 95 b); Tob. *köktü* < **kabukliğ* 'oyuk; kuşların içinde yuvalarını yaptıkları ağaç koğukları'. Bu *kabuk* 'la beraber aynı kökten daha üç diğer şeklin de türemiş olması lâzımdır: **kabuz*, **kabuş* ve **kabul*; -bu- yahut -vu-Değişme vasıtasile ve sonra husule gelen -ğ- 'nın gelmesiyle aşağıdaki şekiller türemiştir: Trk. Türk. *kovuk*, *kouk*, *koğuk* 'koğuk', Tel. Kazak. *kük*, Abak. *kök*, Balk. *ku'ük* (Kaşgaride artık böyledir, s. v. *kavuk*, *kavuk* > Uyg. *kağuk* Heilkunde I, 165), Karaç. *k'u'ük* 'tulum, gayda' (Kumuk. *kovuk* 'saman'?); Uyg. *koğuz* (L t. II, 518 -s ile, yanlış) > Bar. *koğus* 'oyuk'; Çağ. *koğuş* 'oluk, gouttière, fossé d'écoulement (yağmur borusu, akıntı çukuru)', CC 133 *kous*, oku *ko'uş*, Tob. *küş* (*küş ağats*), Karaç. *k'u'uş* 'ağaç koğusu', Turf. *köş* 'su oluğu' (Le Coq, Spr. 95 a), Kazak. *küs*; Abak. *köl* 'oyuk'.

Söz sonundaki -k kendisinden sonra -çak eki v. b. gelince kayboluyor. Misaller: *kabuk* — *kabucak*, *sağlık* — *sağlıcak* (Trk. Türk); *tokmak* — *tokmaçık* (Kom.); *çibik* — *çibicik*; *çabuk* — *çabucak* ve *çabucacık* (!) (Trk. Türk).

[Şimdi aşağıdaki Not 260 'ta söylenenlerle mukayese edilirse, **kabuk-çak* 'ın hakikaten *kıpçak* şeklinde kısaltılmış olabilmesi açıkça görünüyor. Pelli ot 279 v. a. Bir de Not 280!]

76. *osuğ* sözüne metinlerimizde oldukça sık tesadüf olunmaktadır; meselâ *Maitrisimit* No 33 R: *edgü kılınç kılğuluğ yang osuğ ne türlüğ bolur erki* 'mukaddes, iyi bir işi yapmak (yapabilmek) usulü nasıl olurmuş?' v. b. Bundan da *osuğluğ*. Buradaki *osuğı* 'nın *suğı* yerine yanlış yazılmış olmak ihtimali de vardır.

77. *ünçü*, *Uig.-Chin. WB.* 'ta da (Klaproth 22 a) böyledir, < *yiñçü* (Orhun kitab. ve Kaşgari), *ünçe*, *inçe* (Le Coq, Spr. 83 b). Yeni şark türkçesinde *yi-* > *ü-*: *üt-* (Le Coq, Spr. 82 b) 'kaybolmak' < *yit-*.

¹ *Proben* II 226₂₁₀ 'deki' *kon* 'oyuk' nasıl izah edilmelidir? **kön* 'dan < **kabun*??

79. *süt-din kumuz bol-* bir ifade tarzı olmuş olsa gerektir. Manası: 'bakıcıların halini fena cihete değiştirmek ve onlara büyük bir muhabbet hasretini çektirmek' olabilir. Kımızın acıması Kaşgaride *kurlan-* sözile ifade edilmektedir.

90. *çarlığ çarlap*. Metnimizde (ss. 91, 332 ve 358) rastgelinen fiil *çarla-* (yahut başka şekille *çarla-*) 'nın manası: 'çağırma, davet etmek' tir, demek *yarlığ* 'a hiç te uymuyor. Burada *çarla-* 'nın *yarla-* yerine olduğu tahmin edilebilir. Bu fiil Alt. Tel. 'çede kullanılmakta ve çk. sz. *yar* 'ilân' dir v. b. (< Mong. *dzar* Kow. 2300 'ordre annonce' v. b.; *dzarla-* Kow. 2306 'publier (neşretmek)' v. b.; > yen. iran. *dşâr* 'havadis'), lâkin *yarlığ yarlap kingeşdiler keldiler*, bilhassa emrin münderecatının ne olduğunun tafsilâtını bilmediğimiz için, büsbütün anlaşılmıyor. Onun için biz 90 ve 91-inci satırlar arasında bir eksiklik olduğunu sanıyoruz.

91. *şire*. Krş. *Uig.-Chin. WB.* (Klaproth 21) Kow. 1522 *şirəgə* 'table (masa)'. Bunun için yeni şivelerde *şirē* > *sirē* (meselâ *Proben* II, 49₁₀₀)' dir ve bizim buradaki söz de uzun -ē ile telaffuz edilmelidir.

92. *bandeng*. Krş. *Uig.-Chin. WB.* (Klaproth 21 *banting*). Kow. 1053 *bandang*, Manc. *bandan* < Çin. *pan-teng* [Pelli ot 283]. Bugün *pëlting*; Raquette, *Dict.* 10 b, 17 a

93. *çubuyan*. *Uig.-Chin. WB.* (Klaproth 23) 'teki *çıbyıyan* olmalıdır. manası: 'tatlı'. Bu sözün nerden geldiğini bilmiyoruz. [Şimdi krş. Pelli ot 286. Onun *tseu-wei* 'tati' hakkındaki Not 'u için, türkçedeki *tatlığ* 'tatlı' > 'yemekler' in v. b. inkişafı mukayese edilebilir. Krş. *Anal. Index.*]

94. *aşdılar* burada tabii *aşadılar* okunmalıdır. [aş için krş Pelli ot 285 ve daha evvelce Bang, O Z (Hirthfestschrift) VIII, 24 Not 3.]

96. *sinler*, *senler*, *siz* yahut *sizler* yerine v. b., buna yeni şivelerde de, ekseriyetle *sender* şeklinde, tesadüf olunuyor (meselâ *Proben* I, 280₃₁; III, 324-45).

98. *tamğa*; aynen 'mülkiyet işaretimiz *buyan* olsun'. *buyan*, *boyan* 'ın ne olduğunu bilmiyoruz; Uyg. 'çadaki *buyan* 'haht' v. b. (krş. *Anal. Index*) *tamğa* 'nın mecazi manada olduğu takdirde ancak buraya uyabilirdi.

102. *kurıkan* burada, 135, 138, 148, ve 259-uncu satırlardan açıkça anlaşıldığı üzere, 'çadır' olmalıdır. Bu söz şimdilik izah edilemiyor, fakat Orhun kitabelerindeki, kabile adı olan, *kurıkan* 'la aynı olsa gerek; krş. Bretschneider, *Mediaeval Researches* I, 24 ve Chavannes, *Documents* fihristte S. 341: *Kou-li-kan*. [Pelli ot 290 v. a.]

103. *sarı*. Krş. *Uig.-Chin. WB* (Klaproth 24 b): *Yört sarı*. Bu Uy-

gurcadaki *sınğar*'ın mülkiyet eki ile genişletilmiş şekli olsa gerektir. Krş. bilhassa *Proben* II, 61 ss. 627-9'daki *S a ğ . sarkı* <*sıngarkı*.'

108. *baş çalun-*. Çk.sz. *çal-*, *Kut. Bil.* 57¹¹'teki *çal başıng* gibi, yani *başing ur!* Diğer şekli *başır-*, *pazır-*. *Uig.-Chin. WB.* (Klaproth 28)'ta *baş çalıştı* 'alınla yere dokunmak'.

109. *tilep men turur*, daha doğru olan *tilep turur men* yerine. Krş. lā-kin s. 130: *tutmaz men turur men?*

110. *tartıg*, *tart-* < **tarıt-*'tan yapılmıştır. Lt. Çağ. *tartıg* ve ondan daha yeni şekli *tartik* 'mafevke verilen hediye'. Krş. Lt. *tartū*, *tartuk*, sonuncusu *R a q u e t t e*, MSOS 1914: 188a ve *A. v. L e C o q*, *Spr.* 87a'da da vardır. Bu söz *tarıtku* şeklinde de okunabilirdi. [Pelli-ot 294.] *tart-* fili, daha yeni olan *tutup ber-* gibi, 'taktim etmek' manasında kullanılıyor; padişah tarafından verilmesi için bk. meselâ *Kut. Bil.* 154²⁹.

112. *çımad* yahut *çamat* v. b. *Uig.-Chin. WB.* (Klaproth 25)'ta 'ölke' manasında kaydolunmuştur. Menşei meçhuldür. Burada fiil *çak-*'mı yoksa *yak-*'mıdır? Bu suahin cevabı kısmen 132 ve 187-inci satırlardaki *atup* filini belki de *etüp* şeklinde izah etmemize bağlıdır. [Pelli-ot 295.]

114. *tağurak* < **taaurak* = *tabırak*, *tavrak*. -ğ- burada, -ā-, -b- yerine geçmiştir; krş. Not 166.

116. *Altun kağan Yuçen* (kin)'lerin hükümdarı olsa gerek; krş. *Bretschneider*, *Mediaeval Researches I*, 224 Not, *Yule-Cordier*, *Cathay I* 148. Bu sülâle 1234 senesinde Mongullar tarafından kovulmuştur. Müellif *Altun kağan* ile *Çürçet kağan*'ın aynı olduğunun farkında olmayarak, Yuçen'leri sonradan (ss. 261 v.a.) bir daha *Çürçet* şeklinde gösteriyor. Yalnız bu vakte bile metnimizin tarihinin daha eski zamanlara götürülmesine karşı kuvvetli bir delildir.

120. *kız* (Lt.)'ta *kıs* altında II, 799-800). Krş. *Kut. Bil.* 36²⁸: *yakut teg kız ol* 'yakut gibi nadirdir'.

121. *soyurka-* umumiyetle yüksek mânsaplı kimseler hakkında kullanılır; krş. *Uig.-Chin. WB.* (Klaproth 27a), ve *Bahtiyar-name* 6 b s. 10: *bir neçe halayıkını öldürti, bir neçeni soyurkatı* bir kaç kimseyi öldürdü, bir kaçını mükâfatlandırdı'; aynı mana *CC* 215₅ = *Thomson-Festschrift* 1912 S. 40 s. 2'de de olsa gerek. [Pelli-ot 302.] Bu söz Mongulcadan Türkçeye geçmiş olmalıdır; krş. *Kow.* 1407 *soyurkal* = Çağ. *soyurğal* 'don, cadeau (hediye)' *Pavet*'de 363 v. b.

122. *bigū* sözü ya *birgū* (bu s. 195'te şüphesiz denebilecek bir şekilde okunuyor) yerine yanlış yazılmıştır yahut **bigū* < *birgū* yerindedir. Krş. *Kaşgari birgū* 'borç' ve Trk. Türk. *vergi* 'hediye, harç, cizye, vergi', diğer taraftan *perig* ve *perū* 'hediye, kurban' (Lt.)

123. *çong*. 'Sol' meşumunu ifade eden söz her yerde *sol*'dur, yalnız *Kırım*da *song* da denilir, çünkü bu söz *ong* 'sağ' tesirile şeklini değiştirmiştir; Troki karayımları *on* ve *son* diyorlar. Biz burada üzerinde çok tereddüt ettiğimiz ç-'nin, onu takip eden hece tesirile, s-'den vücutte geldiğini kabul ederek izah etmek istiyoruz, çünkü o *çong*'la bir birlik teşekkül etmiş gibidir: *çong çangak*. Krş. meselâ *Balk.* *dulduz* < *yulduz* 'yıldız; Şor. *çüçe tokta!* 'bir az bekle' < *Tel. çürçe* = *türçe* (*tokta türçe*'de). Tabiidir ki bu izah henüz teyide muhtaçtır.

128. *sakla-*, *sanla-* okuyuş katı değildir, çünkü *n* üzerinde nokta yoktur; *sakla-* okunsa, *k-* noktaları eksiktir. *san* 'hürmet' sözüne *Kut. Bil.*'te de bir defa tesadüf olunuyor gibi görünmesine nazaran, *sanla-* = *Kaz.* *sanla-* ve *sanna-* düşünülebilir; *Kaz.* 'cada meselâ: *minim süzimni sanlamı*, yahut *sanğa almı* 'o benim sözümü dinlemiyor'. *yarlığın sakla-* için krş. *Anal. Index* 'teki *küzet-*.

129. *barmaz*'dan önce, eğer burada gayri muayyen hâl (casus indefinitus) değilse (krş. Not 188-89), *Dativ* (mefulün ileyh) eki unutulmuş olacaktır. *kadakla-* fiiline *Uig.-Chin. WB.* (Klaproth 27a)'ta tesadüf olunuyor: *tamğanı kadaklağu* 'mühür muhafazası', bu *tut-*'un sinonimi olsa gerek; krş. *Pavet de Courteille* S. 523: *atasining yarlığın tutup* ve benzerleri. Lt. III, 1477-8. [Bu arada biz *Hua-i-yi-yü* (*Hirth*-dergisi No. 1)'nün Berlin nüshasında bu sözün *kadakla-*, *kadağla-* olmayıp, bir çok defa açıkça *kadağala-* şeklinde yazılmış olduğunu tespit ettik. Biz 128, 152, 177 ve 185-inci satırlarda da bu sözün *kadağ(a)la-* tasavvur olunmasını tavsiye ediyoruz. Bu tabii *Mong.* *khadaghala-* (*Kow.* 774)'garder, faire la garde (korumak, nöbet beklemek)'dir v. b. Buna esas olan isim *Kow.* ve *Schmidt*'te gösterilmiyor, lakin bu *Tel.* *kadağa*'da bulunuyor: 'bir şey üzerinde endişe, gam', Lt. II 309. *Pope*'nin *Solon* söz listesinde (*Materialien zur solon. Spr.*, Leningrad 1931, s. 77) *hadagalā-* ile birlikte *hadaglā-* (!) 'muhafaza etmek, saklamak, himaye etmek' v. b. vardır. Şimdilik biz metnimizdeki her dört yerde de *Solon*'canın mukabili olan *kadağla-*'yı koyduk.]

129. Oku: *munı sözni* ve krş. *Kut. Bil.* 154₆: *munı kod yazak* 'bu günahı koy, at, bırak'; 167₁₀: *munı işke tutkıl* 'bu işi tut'. Daha yeni şi-

velerde: *munısın* 'dır, *anıstı*, *anıztı* < *anı* gibi. Bu üst üste gelme *munı teg* v. b. gibi terkiplerden gelmiş olmalıdır. Bundan maada *munı söz söz*'ün *munı teg söz* yerine yanlış yazılmış olması da muhtemeldir.

130. Bu satırda her hangi bir tertipsizlik görünüyor. Oku: *tutmaz turur -men* ve krş. s. 237: *korkmaz turur irdi*. Fakat *turur-men* 'den önce her hangi bir yeni, fiili tavsif eden sözün düşmüş olması da muhtemeldir.

132. *atup* burada *etüp* yerine olsa gerek. Krş. s. 187; ve 212: *s(e)vinc addi = etti*. Kazan Türkçesinde *açü it-* 'öfkelenmek' deniliyor. [Pelliot 295.] *etüp* yerine *a-t-u-p* yazılması için krş. *et* yerine *at* v. b.

134. *muz day*, daha yeni şekil olan *Muztau = Muztağ* (s. 233) yerine ancak bir yazı hatası olmalıdır.

136. *çang* burada *tang* (ss. 31,35 ve 222) yerindedir, *tap-* yerine *çap-* olduğu gibi. Bu şimdye kadar hiç bir türk şivesinde tesadüf edilmeyen ses değişmesidir. Yak. 'cada *topçtı* (Lt. III, 1230 < Mong. Kow. 1821a) yerine *çopçu* denmesi, tabii, bir uzak temsil (Fernassimilation) 'dir. S a g. 'daki *çiçire-* 'titirmek' in *titire-*, *titre-* ile alâkası yoktur, o daha ziyade Mong. *çiçire-* (Kow. 2173 b; krş. 2123a: *çeçire-*) 'den nisbeten yeni alınmış bir sözdür, ki burada, tabii, *çi-* 'nin *ti-* 'ye dönmesi muhtemeldir; krş. Ç u v a ş. *tş'atre-*.

tang > *çang* ve *tap-* > *çap-* geçişi bize o kadar imkânsız görünüyor,

ki burada asıl metindeki bu sözlerin *d-* ile olmayıp *t-* ile

yazılmış ve müstensihin, alışmamış olduğu bu söz başındaki *t-* 'yi ç- ile karıştırmış olduğunu zannetmek istiyoruz.'

140. *çal* < *yal*, Ş o r. 'daki gibi.

143. İki defa 15 hece; şu halde nazım demektir.

¹ Eğer 'pursuk' L e b. şivesinde *torokan*, fakat A l t. 'cada *yorokan* ise, bu bühütün başka bir şeydir, çünkü bunların birineisi M o n g. *dorogha* (K o w. 1887; krş. C a s - t r é n) 'dan nisbeten yeni alınmış bir sözdür, *yorokan* ise, daha **d-* > *y-* olmadan evvel İ l k - A l t. 'caya geçmiş olabilir. Bunlar, cevabı bir tarafta dursun, bugüne kadar aual olarak dahi hiç kimse tarafından ortaya konulmamış meselelerden biridir — aynı şekilde meselâ: niçin *gum-* 'kapamak' ile beraber *tum-* 'da vardır; niçin T e l. *y'ilbirke-* ile yan yana *tilbirke-* de mevcuttur (krş. M o n g. *cilbirge-* K o w. 23467 'désirer avec ardeur (şiddetle arzu etmek)'; niçin T e l. 'de *tözögö* 'kandil mumu' ile yan yana *tödögö* bulunuyor? S o y. *tüley* 'sağır'ın v. b. Trk. Türk. 'deki *delü* ile, tabii, hiç bir münaseleti yoktur ve M o n g. 'adan alınmıştır (K o w. 1916a *dülöy*); fakat bu söz niçin Yak. 'cada *cüley* 'dir? R a m s t e d t 'in K S z. XV 144, 150 'deki şayan dikkat denemelerine bk.

145. *tapuk* (krş. fihrist). *Üig.-Chin. WB.* (K l a p r o t h 24 a) 'da *tabukında* = 'önde'; aynen 'onun önünde'; aslında 'onun hizmetinde' olması lâzımdır. B a h t i y a r - n a m e 17 a s. 2' de: *sizing tapukunguzta mening sözüm bar turur* 'sizin önünüzde söyleyeceğim söz vardır'; bugün bunun yerine daha ziyade *keşida* v. b. kullanılmaktadır.

152. *katağla-* 'himaye etmek, muhafaza etmek', *tut-* gibi; krş. Not 129.

158. *kuduğ*, başka yerlerde *kıdığ* > Yak. *kıtı* < *kıdığ* (K a ş g a r i). Aynı benzeş A. v o n L e C o o q, *Spr.* 'de; *çıkur*: *çukur*; *çibuk*: *çuvuk*.

161. *çerig* ile birbirine muvazi olan ve s. 164 *kayğu* 'ya kadar uzayan parça başlıyor ki, manzum sayılmalıdır.

166. *suğt* < **suat*, *suvt*. Metnimizin dilinde -ğ 'nın o zaman sözün tamamlayıcı bir parçası olup olmadığına katiyetle bilinmesi iyi olurdu. Krş. S a g. K o y b. Ş o r. *suğ*, K a r a g. *sug*, S o y o n. *suğ* (*Proben* IX 11 No. 150; 121 s. 18 v. b.). Yak. *û* 'su' belki de *suğ* 'a dönüyor; krş U y g. S o y o n. *uruğ* (meselâ *Proben* IX 164 s. 5) > Yak. *urû*. K ö k t ü r k - s u b = S o y o n. *suğ* benzeşinde biz, tabii, -b > -ğ değişmesini düşünmemeliyiz; burada daha ziyade ses ikamesi (Lautsubstitution) mevzuubahistir. *subı* 'onun suyu' *suvt*, *suvu*, **suat*, **suau* olmuştur ve sonra -a daha fazla «hafifleyince», bir gün onun yerine tenafürü kaldırıcı (Hiatusstiller) 'diğer bir ses kaim olmuştur: *sugt*, *sügt* v. b.; ve bundan sonra *suğ* tecrit edilmiştir.

ev, *iv* şekline girmiş olan *eb*, **ib* 'in şayanı dikkat inkişafı aynı şekilde vücûde gelmiş bir paraleldir. Bundan: 'onun evi': *evi*, *ivi* > **eai*, **iai*, **eaü*, **iaü*, > **öaü*, **üaü*; bundanda bir çok diğer tenafürü kaldırıcılarla **ögü*, **ügü*, yahut **öyü*, **üyü*. Buradan *ög*, *üg* ve *öy*, *üy* tecrit edilmiştir. Buraya -g 'den başka iyelik eki de eklenmiştir. (K O s m. IV): S a g. *ebi* (*Proben* II, 58 495 *pir ebi-de* v. b. v. b), *ügü* (*Proben* I, 380 s. 132: *ügüzüne Proben* I, 354 s. 181), ve bundan sonra kontraksiyon yolile *ü* vücûde gelmiştir (meselâ: *Proben* I, 390 s. 500). *öp* (daha doğrusu *öb*), *öv* ve *öm* 'lerde ise daha ziyade -b, -v, -m önündeki yuvarlaklaşma mevzuubahistir.

sözle- sözünün her hangi bir tarzda *sögle-* ve *sögle-*, *sögle-*, *söle-*, *söle-*

¹ Meselâ *ed.er* 'eyer' in tarihini krş.; bu söz *eyer*, **eier* olmuştur ve bu da şarkta *eger* şeklini almıştır. 'Dev'e' için kullanılan *tebe*, **tibe*, şarkta ise **tebe*, **töbe* yolile *töge*, *töge* oluyor. Aynı şekilde *sebin-*, **sibin-*, 'sevinmek' > *sevin-*, *sevün-*; *sögin-*, *sügin-* > *sün-*, fakat A l t. T e l. *sügün-*. Yeni iranca olan *mive* 'meyve' yi biz T a r. 'da *mive* (*Proben* VI 189) ve *müve* (L t.) şeklinde buluyoruz; bununla yan yana bir de *möge* *möge*, *kirgür-* için B a h t i y a r - n a m e 18 a s. 12' de *kiöür-*. Trk. Türk. *givar-* görüyoruz. *Kut. Bil.* 69₃₀ 'deki katilyelere dikkat et: *duva* 'dua': *ağa* 'yukarı çıkarak'.

şekillerine girebilmesi, ki Radloff ve Katanoff (*Mél. as. IX 149*) bunun böyle olduğunu kabul ediyorlar. bizim aklımıza pek te yatmıyor: Manich. Hymnen (*Muséon 38 S. 36*) 'daki deneme ile krş. Şimdi *sögle-* ve *söyle-*'yi, yukarıda izah edildiği şekilde, *sab, sav* ile bağlayıp **savla-* 'nın **soğla-* ve **soyla-* olduğunu ve sonra *söz, sözle-* yahut her hangi başka bir sebeble ince sıraya geçtiğini düşünürüz mü?

166. *sip singir*. Krş. *Uiğ.-Chin WB.* (Klaproth 22 b) *sipsinggir* 'sinabr' ve Pelliot'un izahları *T'oung Pao* 1926 S. 253 v.a. [Şimdi *T'oung Pao* 1930 S. 313 v.a.].

167. *baş-*, bu söze şimdiye kadar tesadüf olunmamıştır, fakat metnimizde 'tahakküm etmek, galip gelmek' v. b. manalarına olmalıdır. Krş. *başla-*. [Her ne kadar Pelliot Kazan tabında *baştı* şeklini gösterebiliyor ise de, biz *baş-* fiiline pek te ısınmıyoruz. Bu *baştı* şekli belki de asıl metindeki *baş(a)dı* 'nın kısaltılarak yazılmış bir şekli olabilir?]

172. *dusu*. Metinde böyle duruyor gibi geliyor. Bununla *tüş-* 'ün her hangi bir şekli zannedilmiş olmalıdır (krş. s. 272); *tüşü bol-* imkânsız bir terkiptir. Metnin aslında *tüşken boldı* şeklinde yazılmış olabilir. *Kut. Bil. 51₂₁*: *kamuğ dünya bolsa biregüğe tüz* nasıl izah edilmelidir? Radloff bunu: 'eger bir tek kişiye bütün dünya isabet ederse de' şeklinde tercüme etmektedir.

173. *urus beg.* -z ile yazılmış olması dikkate değer; eger burada hakikaten 'rus beyi' mevzu bahis ise *urus* şeklinde yazılmalı idi.

177. *katağla-*. Krş. Not 129. *tut-* 'tutmak, muhafaza etmek' manasında.

186. *benge*; 183 ve 199-uncu satırlarda olduğu gibi, burada da *menge* beklenirdi. Fakat 170 'a bakılırsa, metnin aslında *bizge* yazılmış olmalıdır.

188. *tap*, şimdi iyi tespit edilmiştir; aynen: 'istek, arzu'. Krş. *Anal. Index* ve *Uigurica III 38₁₀*. Başka yerlerde ise *köngülçe tapça* yahut *öz tapı iyin* 'kendi arzusuna uyarak, k. a.-su arkasından'.

188-189. Biz metnin burasını doğru anladığımızdan emin değiliz. Belki: 'ben kuşanmış (*bağ-lağ*) belli (*bel-lig*) 'yim'. Redhouse 'da *bel bağla-* (379 a) 'to gird up one's loins (birisinin belini sarmak)' anlamında ve mecazi manada 'to prepare resolutely for an undertaking (bir teşebbüs için azimkârane hazırlanmak)' şeklinde gösterilmiştir. Lt. IV 1606: *hizmetinize bel bağladım* 'ben sizin hizmetinize hazırım'. Krş. Vullers II,

885 *kemer beste* = accinctus, paratus, promptus; famulus, servus ve bunun isim şekli *kemer bendegi* 'a girding of the waist, a readiness for service (bir bel sarılması, bir hizmet hazırlığı)'. (Krş. Steingass 1049). Eger bu doğru ise, o zaman *sendin çarluğ* 'ta her hangi bir yanlışlık olmalıdır; belki de *sening çarluğına* 'senin emirlerine' okunmalı; yahut burada gayri muayyen hâl (casus indefinitus)'in de bulunması mümkündür, yani *çarluğka* yerine *çarluğ*: 'senden (gelen; krş. s. 128. yahut belki: 'daha gelecek') emire'.

194. *buçur*-burada *buyur-* yerindedir. Söz ortasında -ç- yahut -c- olan biricik -y-'dir. Bugün bu bize imkânsız gibi görünüyor, fekat eger *Soyon* 'da -ş-, -c- oluyorsa (*kişi > kici*), şivelerin birinde bir defa -y- > -ç-, -c- değişmesine de daima imkân kalıyor. Burada bir yazı hatası mevcut olduğunu kabul edebileceği tercih ederdik. Yoksa Türk. *buyur-* evvelâ **buçur-* şeklinde *Mong.* 'caya geçmiş te bu *Mong.* şekil metnimizde aynen mi bulunuyor? Kazak 'çadaki *tuyur-* ile yan yana *tujur-* 'çentmek' i nasıl izah etmelidir? **tucur-* 'dan mı?

195. *bigü*. Bununla *birgü* zannolunmuştur (krş. s. 122). *bigü* için bir çizgi fazla, fakat *birgü* için de bir çizgi eksiktir.

196. *tur*. Müstensih ikinci satırın başında daha ~~tu~~ ~~ur~~ (yani *tur-ur*

men) yazması lâzım geldiğini unutmuş olmalıdır.

199-200. Sekiz heceli ve kafiyeli iki satır.

202-206. Metnin burası çok güçlkle okunuyor ve biz okuduğumuz şeklin doğru olduğunu hiç bir suretle iddia edemeyiz.

204. Müstensihin bu satır başında *müren* sözünü unutmuş olması muhtemeldir, fakat *tegen* 'den sonra ismin bulunması mutlaka lâzım değildir.

208-211. Hemen hemen okunamayacak derecededir.

213-214. İki kerre sekiz hece olduğuna göre, nazımdır.

215. *andın* okuyuş şüphelidir. Belki *mun-dın* (krş. s. 219) yahut başka bir söz?

215. *ilgerü* 'ileri'; umumiyetle 'şarka doğru' dur, ki burada pek te yerinde değil gibi görünüyor.

226. *çokur*. Krş. *Ung. Jahrb.* IV 18. Yabancı bir söz olmalıdır. -dın 'ın tubaf kullanışı, *çokur* 'un aslında bir kavim, şehir ismi yahut bunlara ben-

¹ Bk. Pantussoff, *Voyna Musulman* T. I (Kazan 1880) S.15: *emir hem cihadga belin bağladı* 've emir de cihada hazırlandı (karar verdi)'.

zer bir söz olduğu fikrini veriyor. Krş. *Proben VI* 28: *men Ara-bozluk Tarañdidin* 'ben Ara-boz Tarañçılarında biriyim'; 65: *men seytlerdin bolumen* 'ben seytlere oluyorum'. Bu izahın teyit edilmesi lâzım geldiğini söylemeğe bile lüzum görmüyoruz; şimdilik bk. Schinkewitsch, *Syntax*, MSOS XXIX 1926 § 49 ve XXX 1927 § 85.

227. *çok sıviyür irdi* fikrimizce ancak bir eski Trk. Türk. yahut Türkm. 'ce *çok sıviyür irdi* 'ye tekabül edebilir. Acaba asıl nüsha bu iki ağzın birinde, bilhassa belki de Türkmençe, yazılmış olabilir mi??

235. *emgek*. -k iyi yazılmamıştır; krş. s. 24.

237. *çalang* (< *yalang*? Bu 'ç : p l a k' için kullanılmış olan malûm söz olabilir, belki de daha ziyade *y-*Katma (Prothese) ile *alang* yerindedir, *bulang* tabiri bir terkiptir.¹ K. Foy bunları büyük mikyasta MSOS, c. 2, 1899 S. 105. v.a.'ta toplamıştır. Bu, kısmen çok eski, teşekküllerin etimolojisini bulmak imkânsız gibidir; bunların bir kısmı her halde taklidi yapıtlar (Onomatopoeica) olup, ekseriyetle sonradan bozulmuştur: *alak-bulak* 'tan meselâ *alak-malak*² olmuştur. Başkaları için krş.: Trk. Türk. *karğacık-burğacık* 'iğri büğrü' Kır g. *kabur-kubur* 'üstün körü', Ç a g. *obruk-subruk* 'baştan savma', Kır g. *ombu-dombu* 'atın ayak sesi' v. b.

238. *soğur-* 'soğutmak' sözünde biz çoktan aradığımız ve *ısr-* = *ıst-*, *ıssır-* = *ıssit-*, Ya k. *itit-* (krş. bir de *itir-*) 'ısıtmak' sözünün muvazisi (paraleli) ni buluyoruz: *soğur-* < **soğur-*. Krş. Kaşgari *soğur-* ve L t. *soğur-*, *sovu-*, *sou-*, *sô-*, *sû-*; *svun-*, *sün-*; *soğut-*, *sout-*, *sovut-*.

239. *onga*. Böyle yazılmıştır; bunun *ong-*'a ait olması da mümkündür ve daha muhtemeldir: *ong-a*; krş. Ka z. *unggan* 'becerikli'. Yahut *ön-* 'iyi olmak' tan getirerek *ön-ge* şeklinde izah etmeli (L t. I, 1212 - 13), *bil-den bilge*, *ö-*'den *öge* gibi (Radloff-Malov, *Uig. Sprachdenkmäler*)? İbn Muhan na 'da *ك.ا* = *mustakim*, ki bu 'azimkâr' ve 'sağlam' manalarına da gelmektedir, fakat yukardaki şüpheler burada da bertaraf olunmuyor.

242. *soğuk bolup-dın*. Krş. s. 331 *irde bolup-da*.

¹ Krş. Ya k. *alan-çalan*, *alah-bulah* v. b. (Pekarski).

² Daha çok ihtimalle *alak ma alak* 'tan husule gelmiştir; aynı ma 'yı biz aşağıda s. 246 'da da görüyoruz! Katanooff'un şark türkçesine ait neşredilmemiş notlarında şunları buluyoruz: *at-mat* 'atlar v. b.', *eşek-meşek* 'eşekler v. b.', *öy-möy* 'ev v. b.', bir de *daba kula-mala* 'mal v. b.', *koy-moy* 'koyunlar v. b.', *bürük-mürük* 'börk v. b.', *töge-möge* 'develer v. b.', v. b. v. b. Belki Ka z. *sirek-mirek* ve Trk. Türk. *eski-püşkü* v. b. 'ların da izahları bu şekilde kabildir.

243. *kağar*. Krş. Ya k. *kâr*. Buradaki fiil *sar'un-* şeklinde yazılmıştır, ki bununla *Manich. Erzähler* (Muséon 44) S. 8 mukayese edilebilir;

asıl metinde ihtimal *sar'un-* ~~سارون~~ yazılmıştır. -dın ile olan terkip

acaba tamamen bir şive hususiyetini mi ifade ediyor?

245. *munda*, söz sonundaki -a son -i'ye çok benzemektedir; krş. s. 159 *dapık-t-da*.

246. *menglep* < *mengü-lep*. -g-'nin yazılış şekli için krş. s. 91 *kingeş-*, orada da -g-'nin şekli -r-'ye benziyor, bk. Not 319.

245-6. İki kere 11 hece, nazım olmalıdır. *kağar* sözünün iki hece üzerine okunması lâzım geldiğine dikkat! *karluk* adının halk etimolojisi ile izah olunması, şüphesiz, yanlıştır. Belki **karıl-uk* (krş. Not 251) düşünülebilir. Her halde Radloff'un *karluğ* 'u mevcut değildir (krş. *Inschriften II*, 168 a). Bu kabilenin adı belki de *kırlangıç* ile münasebettardır: *karılık*, daha çok küçültülmüş şekil: *karlıgaç*, *karlıgaç*, *karlağaç*, *karluğaç* v. b.

249. *dağam* = *tam*. *tungluk* bize belli olmayan bir söz olmalı yahut ta *tünlük*, *tünlük* yerine yanlış yazılmıştır, ki bu *Uig.-Chin. WB.* (Klaproth 20a) 'pencere' sözile tercüme edilmiştir. Gümüşten pencere? [*tünlük* sözüne gelince, bu hece birleşmesi (Haploloji) dolayısıyla *tütünlük* 'tütün deliği' nden geçişe bilene diğer seslerle yapılmış şekillerine de tesadüf olunmaktadır: *tünlük*, *tügnük* (> *tünük* > *tünük*) ve K o y b. *tümtük* *tümdük*. Bu -n-: -ng- değişmesini biz meselâ *kongşu* < *konşt*, Ka z a k. *kongsu*, Trk. Türk. *komşu*; *kunduz* > Ş o r. *kongdu*, Alt. *kumdu* 'larda görüyoruz. Bu bilhassa yabancı sözlerde dikkate değer, meselâ: M o n g. *khantar-* (K o w. 724 b) > Ç a g. *kantar-* > Ş r k. Türk. *kangtar-* 'dizini eyer başlığı üzerine koymak (atın boynunu bir az arkaya tutması için)'; M o n g. *kündey*, *kündüy* (K o w. 5266 a) > T a r. *köntey*, fakat S a g. *köngde*, Alt. *köngdöy* 'boş, oyuk'.]

250. *kalık*. Krş. T T I Not 124. Fakat: demirden tavan arası (yahut dam)?

251. *kapuluk kapıl-*, *kapıl-*, **kapul-*'dan; *salık* < **satıl-ık* gibi v. b. Krş. Muséon, 36 S. 178 Not ve *Uigurica III* 30₂: *iki közi soğluk tşeg lük* 'her iki gözü kör' < **sokul-uk*; Kut. Bil. 79; 'de: *közi sok-linur* ve L t. *sokur* maddesi.

252. *çeber*. Krş. Lt. ve *şeber, şeber*, Mong. *çeber* (Kow. 2118 b) 'den geçmiştir.

253. *kağul* = Kaşgari *kağıl* 'asmayı bağlamak için kullanılan taze söğüt dalları'. Krş. TT IV S. 448 Not 7: *berge* ve *kağal*, orada bir de *temirliğ berge* = *tömürtü kağul*.

256. *kalaç* için Marquart'ın *Êrânşahr* 347 a 'daki toplamasını krş.

258. *yürümeyn*. Burada yine yeni şekillerden biri bulunmaktadır. Bu, Uyğ. metinlerinde *yürümedin* şeklinde olurdu.

260. *tarlağ* < **tarığla-ğ*. Krş. diğer taraftan Kaşgari ve Kut. Bil. 57₁₁ *tarığlağ* 'tarla' < **tarığla-ğ*, buradan Çağ. *tarlağ*, Sağ. *tarlağ*, Kom. *tarlov* (*tarlav*), Tob. Karaç. v. b. *tarlau* ve Trk. Türk. *tarla* 'tarla, işlenmiş toprak' v. b. kısaltılmıştır.

-iğ-, -uğ- düşmesi için misaller: *kuruğsak* (Thomsen, JRAS 1912, 225 a¹) > *kursak*, *korsak* ve Uyğ. *katığlan-* = Çağ. Trk. Türk. *katlan-* (Lt. 299 'katlan- 4 ve 'katlan- 2 ve 3); krş. bir de Not 276 *billig* < *biliglig*.

261. *çürçet*. Krş. yukarıda Not 116.

261. *dedürür*, **te-tür-* = *titür-* (Kaşgari)'den, = *tit-* Anal. Index.

271. *nöker* 'maiyet' v. b. Krş. Mong. *nükür*, çklk. (cemi) *nüküt* 'camarades, compagnons, amis (arkadaş, yoldaş, dost)' (Kow. 700, 702);

Bury. *nökör* v. b. (Castrén 145 a). Yeni irancaya da geçmiştir. Bu söz acaba Mong. 'ca mıdır?

273. *kağatır* = *katır* (Kaşgari), Kaz. Tob. *kaçır*, Çağ. *haçir*, Tar. *həcir*; krş. Le Coq, *Spr.* 90 c. *çatır* 'cadır' da -*ti-* > -*çi-* oluyor, Kaşgari bunu *çaçır* ve Oğuz. *çaşır* şekillerini biliyor; Mong. *çaçar* (Kow. 2104), Manc. *çaçari*. Bu söz ne türkçe ne de irancadır. Acaba nereden geliyor?

274. *azlık*. Krş. Lt. I, 580. Kaz. 'cada meselâ *akça azlık kıldı* = *akça az boldı* deniliyor.

275. *yaşkı*. Yerdeğiştirme (Metathese), Karaç. 'daki *aşkı* gibi = *aşkı*, *yahşı*, KSz. X 85. Ebülğazi 'da ise aynı yerde *yahşı çiber kişi* denilmektedir (Kut. Bil. S. XXXII.)

¹ Kut. Bil. 236 da, Kaşgari'nin de bildiği, bu eski şekli buluyoruz: *tatığ bardı*, *uçtı kuruğsak üdi* 'zevk gitti, kursak zamanı uçtu'.

276. *çosun* burada, tabii, *yosun* yerine gelmiş olabilir, Raquette, *Teyi Paşa* 65₁₅ 'te *yaşun* 'dur. Kow. 2381 *yosun*, Manc. *yoso*, y.-iran. *yûsûn*. Bu söz başka bir dilden geçmiş olmalıdır. Acaba nereden? *billig* yahut *billüg*'ün *biliglig* yerine gelmiş olabileceğine göre, *çosun* ile bir sıfat ismi ifade edilmiş olması pek muhtemeldir; biz *tüzün* şeklini teklif ediyoruz. O zaman *barmaklığ* 'ta müstensih'in okuyuş yanlışı olabilir: *barsaklığ* < *bağırsaklığ* 'marhametli'!. O halde ismin tam şekli: 'merhametli alice-*nap*' oluyor; tabii, katı değildir!

Satırın sonunda yahut 277-nci satırın başında müstensih *kişi* ve ya *er* sözlerini unutmuştur.

277. *kağ* (kanka?), Sag. v. b. *kağâ*, Castrén 'de sadece *kağ*; 278 'de bir çizgi fazla gibi geliyor.

287. *sen-ge*. Oğuz Kağanın sözü, eger *sen-ler-ge* okursak, 15 heceli 2 satıra bölünüyor. Bize öyle geliyor ki, hikâyeninin cereyanı da bunu böyle icap ettiriyor.

287. *bolguluğ* burada *kağ* önünde sıfat yerindedir.² Serbest tercüme şöyle olurdu: '*kağaluk* adını alabilinceye kadar, yaşayanların *kağ* *kağ* (sesile) ölüleri götürmesi ve araların yapılması (görünmesi, vücade gelmesi) lâzımdı.'

291. *şağam*. Pelliot 'ya göre = *şâm* 'Surya'!

295. *bellüg* < *belgülüg*, Trk. Türk. *bellü*, *belli* gibi vücade gelmiştir. Krş. Not 260.

295. *kündünki* 'cenuptaki'. Krş. Anal. Index: *kün* ve *öng*.

296. Bu, *baraka* şeklinde de okuna bilen, sözün daha çok *barkan* okunmasını tercih ediyoruz ve onda Kaşgari 'deki *Barhan* sözünü görmek istiyoruz; cilt I, 378₁₁ 'da deniliyor:

ثم المصين: لات في الامل: 1 — الملباق البرق «تفاج»، 2 — الوسطى «خطاي»، 3 — النحل
«برخان».

290-300-üncü satırlara Ebülğazi 'de (Kut. Bil. I, S. XXXII) aşağıdakiler tekabül etmektedir: *andin song yürüp Hitaynı aldı*, ve *Çürçetni aldı*, ve *takı Tangkutnı aldı*; *Tangkutnı Tacikler Tübüt tirlir*; *andin song barıp Kara Hitaynı aldı*, *ol hem uluğ yurt bolur* (yani: bu da bü-

¹ Kut. Bil. 72₁₁ v. n., 75₁ v. n., 166₁₇, 167₂₁ 'lerden açıkça görüldüğü üzere. Uyğ. *bağırsak* 'ın 'sadık' manası da vardır; krş. 85₁₁: *bağırsak kişiler tapağsak bolur* 'sadık adamlar iyi hizmet ederler.'

² Krş. meselâ Suv. 100; *ksanti kalğuluğ yang* = 95₂₁: *ksanti kilmaklığ yang*; daha çok: *bilgülüg namları*; Uigurica III 22₁₁: *aynğ kalğuluğ küç*.

yük bir yurttur). *kişisinin çırayı Hindu teg kara bolur*. Bu iki metnin karşılaştırılmasından *Barhan = Kara Hitay* olduğu çıkmıyor mu? Bu her iki yurt abalisi vücudunun siyah rengine gelince, bunun ancak *Kara Hitay* 'deki *kara* sözünden ötürü gelmiş olması da muhtemeldir. Biz başka yerde *Barhan*, *-kan* adını gösteremiyoruz.

301. Eğer bizim yukardaki *Barkan* 'a ait olan izahımız doğru ise, *Masar = Mısır* olması pek te muhtemel değildir (Pelliot 304-1) — fakat eserimizin müellifinden her şey beklenebilir.

306. *sivınçler*, 307 'deki *kayğular* 'a göre temamlanmıştır. 306-ncı satırdaki fiil iyi okunmuyor, 307 'de yırtılmıştır. 3 ve 370-inci satırlara göre okunmuş ve temamlanmıştır.

309. *öy-ge* 'de, şüphesiz, iyelik eki bulunmalıdır, o halde *öyige* okunmalıdır.

310. *çaşkarun = 294 taşkarun*: ç- < t-, ilk hecenin son sesinden dolayı. Böylece *tüş* 'rüya' > *çüş* (A. v. L e C o q, *Spr.* 90 a) v. b. oluyor. Babur 'a göre *Taşkent* için *Şaş* ve *Çaş* ta deniliyor (krş. Mrs. Beveridge, *Mem. of Babur*, 113). *Çuvaş. t's'al* < **çaş*, yani ön-ses son-sesten müteessir olmuş ve bu sonra -l olmuştur.

312. *moz*, *boz* yerine; belki de *muz* 'buğ' okunmalı?

314. *ukğuluğ*. *k* 'dan sonra bir çizgi fazladır.

314. *tüşimel*; *Uig.-Chin. WB.* (Klaproth 16 a) 'nazir, vekil'; Kow. 1912 b: *tüşi-* 'se pencher, s'accorder; compter sur (eğilmek, uyumak; güvenmek)' dan v. b. Buna yakın manada (**Mutemet*) olan bir ünvan da *inal* 'dır, *inan-* 'daki **ina-* 'dan, bundan *inanç* ve *inançu* yapılmıştır.

318. Önümüzdeki *ta iran. ta* '-a kadar, ta' olmalıdır Fakat Ablativ (mefulün anh) ekinin iki kere konulmuş olması da düşünülmeyecek bir şey değildir. Krş. 3. *Turkolog. Brief* (Ungar. Jahrb. v, 393) 'teki *taşdnın* v. b. ve Turfan yazılarında *antada* yahut *muntada* v. b.

319. *tegen*, -r- 'ye benziyen -g- ile; krş. ss. 91, 246 *tegen* burada *teğgen* yerine olmalıdır [Pelliot 345], yahut belki de artık *tigen*, yani *tigen* yerindedir.

323-27. *ay* 'dan *birdürsün* 'e kadar 4 kere 13 hece bulunmaktadır. Demek nazımdır.

324. *çaşğū*, vezin icabı, *çaşağū* yerine < **yaşağū* > B a l k a r. *zaşū* 'hayat'.

325. *türlük*, vezin icabı, *türüglük* yerine = Ç a g. *tiriklük* = U y g. *tiriglik*; K o m. *tirilik*, K a r. L. *tirlik*. Bizim *türlük* (krş. s. 171, 286 *tirig*) 'te yerine sebepleri belli olmıyan -ü- bulunmaktadır; krş. Önsöz. *tüzün* için, bunun diğer manaları da alınabilirdi: 'düz, mütecanis, asıl' v. b. gibi.

325. *negü* 'ne' için krş. meselâ Kut. Bil. 48₂₅: *ajunda negü bar ölüm-din katığ* 'dünyada ölümden daha zalim ne var'; 57₁₅, 64, v. b.

326. *kildür-*, manası için krş. K a z. *kitür-* ve Trk. Türk. *getir-* Lt. II. 1376 ve 1364. Bunun yerine şu şekiller de kullanılıyor: *tüşüm kildi* 'rüyam oldu, çıktı', *eytkening kildi* 'söylediğin oldu'.

326. *dala durur*. Biz *dala* 'da müstensihin bir hatasını görüyoruz: *tola* yerine. *turur* burada *gir* 'in sıfatıdır.

332. *mening* 'den önce yahut sonra bir de *oğlum* konulursa, 14 heceli iki satır oluyor. Sonra 12 heceli iki satır geliyor. O halde nazımdır.

352. *üçü* < *üç-i*, belki de = *üçö* < *üçegü*.

367. *buzuk*. Krş. Marquart, *Volkstum der Komanen* 213 a. Oğuz Kağan destanı haricinde bu isme hiç bir yerde tesadüf olunmuyor gibi.

371. *eliştür-*; krş. yukarda s. 352 *üleştür-*. Krş. *Proben* VI 110 *iliş-*, 178 *ileş-*.

372. *aş-* Krş. Lt. I 586; Kut. Bil. 59₁₁: *sebinçin abınçın aşun el aş-a!* 'sevinç ve rahatta dünya kavimlerini geç'. Eger *eş-* okunursa (Kaşgari *eş-* 'tırıs gitmek'), bu 373-4-üncü satırlara uymazdı! Tek heceli fiil her halde vezin zaruretidir.

375. *öle-*. Krş. Kut. Bil. 59₁₁: *ay elig muna men ötedim haking 'ey Elig, bak. bu sana karşı olan kendi vazifemi yaptım'*; aynı 62₁₈, 63₁₁₋₁₅ v. b.

Index

1— Yanında * işareti bulunan rakamlar sahife numaralarını, 2— düz rakamlar sözün geçtiği metnin satırını, 3— italik olanlar notlarda geçen sözleri, 4— kalın rakamlar izah olunan sözleri ve 5— üstlü rakamlar sahife yahut notlara ait başlıyelerde geçen sözleri gösterir.

-a-, -ağa- *8;
abınç
sebincin a.-m 372
aç- açmak
aç 254
a.-güngün song 255
közlerin a.-dağı 4
açkış anahitar 251
açû
a. it- 132
adak ayak *6
a.-i 12
a.-ıda 362, 366
a.-ğa 135
ud a.-i teğ 12
adğır bk. *ayğır* *6
aduğ ayı *6, 33, 45, 45
a.-m al- 36
a. köğülü teğ 14
ağ-
a.-a 166¹
ağa büyük kardeş
a.-lar 331, 344
-ağa-, **-a-** *8
ağats bk. *ağaç*
küş a. 72
ağız ağız
a.-ı 6
a.-ğa 269; *a. bakın*-122
*a.-umğa bak-*109, 112
ağuj bk. *ağuz* *6²
ağuz ilk süt, ağız *6²
ah ah eyvah! 79
ahşı bk. *yahşı* 275
ajun
a.-da 325
a. el 372
ak ak
ap a. 231, 243
a. koyun 363
a. sakallı 312

a.-lar bulut 20
akça 274
al elâ 6, 6
al ön 71
a.-ından 71, 71
al- almak
a.-alın 97
a.-ıp 120; *a. turur*
 32, 36
a.-dı 29, 33, 40, 63,
 64, 82, 83, 169, 170,
 293, 296, 305, 309
a.-dılar 342, 350
alah
a.-bulak 237¹
a.-çalak 237¹
alak
a.-bulak 237
a.-malak 237
a. ma a. 237²
alan
a.-çalak 237¹
alpirkan- azap çekmek
a.-sar 4¹
altun altın 181, 199, 263
a.-ı 299
a.-du 249
a. kümüş 119
a. ya 316, 317, 341
a. tağuk 362
a. kağan 116, 116,
 117
a.-kazuk 59
a.-luğ bilbağ 33
amirak dost
a. hol- 123
amli şimdi 218
ana ana
a.-sınıg 8
andin ondan 215
a. song 31, 43, 89, 102

147, 215, 288, 296,
 330, 337, 347, 355,
 370
ang '1
anga ona 132, 181, 201,
 253, 256
***anga-** < ang-a- '1
angağı bk. *angağı* re-
 sim, suret '1
a.-su 1, 44
angda- < ang-la- '1
angla- < ang-la- '1
***angu-** < ang-u- '1
anguğı bk. *angağı* '1
a.-su 48
anı onu 39, 63, 78, 81,
 82, 129, 204, 305
a.-sı 129
a.-zı 129
anla- < ang-la- '1
anlar onlar
a.-ğa 283
a.-m 293
antağ öyle, o kadar 59
 77, 165, 272, 303
antada 318
antakiya
a. ok 4
önung onun 1, 57, 74,
 76, 207, 231, 232,
 252, 275, 302, 305
 306, 315, 361, 365.
a. birle 63, 82, 123
a. üçün 200, 232, 283
ap ak ap ak 231, 243
ara ara
a.-şıda 75
a.-sında 55, 71
a.-larıda 162
ara-bozluk 226

arık bk. *aruk* *6²
art artı, arka
a.-ların 152
artık artık, fazla
a.-rak 10
aruk bk. *arık* *6²
astur- astırmak
a.-ıp 114
aş çorba, ay 10
a.-lar 92
aş- aşmak 372
a.-dım 372
aşa- yemek
a.-dılar 94, 94, 369
aşlı bk. *yahşı, yakıştı* 275
at at 275
a.-ı 233
aygır a. 228; *a. a.-ka*
 226; *a. a.-m* 227
 241
a.-larğa min- 16
at ad, isim 246, 287
a.-ı 207, 232, 253, 276
 315
a. koy- 67, 68, 69, 86
 87, 88, 201, 256, 284
at- atmak
a.-dım 373
a.-dı 212, 354
a.-ung 346
a.-up 112, 132, 132, 187
çınad a. 132, 187
sevinc a. 212
ata ata, baba
a.-m 183, 187
a.-sıga 342, 350
a.-mata 237²
ataş ateş
a. kızıl 6
â. tüş- 81
a.-luğ yarukluğ 57
atla- yürümek 27
a.-ug 219
a.-dı 29, 29, 180, 303
a.-p 133, 220, 291
a.-r hol- 144
a.-gu tile- 132

atlan- bk. *atla-*
a.-dı 29
ay ay 17
a.-ğa çık- 27
a.-ğa kil- 70
a.-m tile- 333
a. yir 100
avla- avlamak
**a.-a* 15
a.-yu 15; *a. dur-* 17
a.-yt 15
a.-yu 15
**a.-y* 15
a.-mak tile- 26
a.-guların song 340,
 348
ay ay! 182, 245, 323
 324, 332, 344, 350
 372
ay (isim) 68, 335, 339
a. kağan 3
ay ay
kündün a.-dım 52, 52
ay ay eyvah! 79, 143
 145, 213
ayağ
a. küğülüğ küç 287¹
ayğır ayğır *6, 373
a. at 226, 227, 228,
 241
ayt- demek, söylemek
a.-dı 199, 213, 218
 244, 285, 332
 344, 352
az az *a.-lık* 274, 274
bağ bağ
b.-luğ 188
b.-luğ bellüğ 189
bağırsak 276¹
b.-luğ 276
bağla- bağlamak
b.-dı 30, 34, 363, 366
bel b. 188
bak- bakmak itaat et-
 mek
oğuzumğa b.-ar turur
balsa 110; *a. b.-maz*
t. b. 112

yarlığa b.-madı 131
bakin- bakınmak, itaat
 etmek
uğuzığa b.-dı 122
bakintur- bakındırmak,
 itaat ettirmek
uğuzığa b.-dı 270
baluk şehir
b.-m 177, 178, 184
 186, 200
b.-ka 176, 180
b.-ları 126
bandan bk. *bandeng* 92
bandeng sıra 92, 92
banting bk. *bandeng* 92
bar var 19, 20, 22
 56, 58, 73, 117, 125
 158, 173, 207, 229
 231, 236, 252, 275
 296, 298, 313, 325
bar- gitmek
b.-ıp 296
b.-ung 335, 337
b.-tı (soğış b.) 4
b.-dılar 338, 339
b.-maz irdi 129
baraka bk. *barkan* 296
barğu ganimet
tirig b. 172, 279
ülüg b. 171, 272, 278
b.-luğ yurt 297
barhan bk. *barkan* 296
barkan (isim) 296, 296
 301
barmak (isim) ?
b.-luğ 276; *b. çosun bil-*
lig 276
barsak bk. *hagırsak*
b.-luğ 276
bas- basmak, ezmek
b.-dı 268, 294, 305
b.-up 25; *b.-ıp* 114
baş baş
b.-ı 38, 231.
b.-ın 39, 40, 43, 260
b.-ıda 174, 278, 362
 365

b.-ında 57
b.-umnu 195
b.-ıng 108
b. çalınışu 108, 108
b.-lık 245
baş- bk. *baş-* 167
b.-lı 167
baş- *yenmek* 167
b.-dı 167, 267, 294
 304, 307
başır- bk. *pazır-* 108
başla- başlamak 167
b.-dı 11, 221
başlan- başlanmak
b.-dı 266
batu batı
kün b.-ığaça 318
beden beden, vücut 14
b.-inüing 14
bedük, bk. *bedik, bidik*
 büyük
 22, 89, 140, 151
 155, 204, 248, 262
 359
b. yaman 23
bedükle- büyümek
b.-di 12
beg *bey* 207, 213, 214,
 236, 239, 242,
b.-lerge 95, 245
b.-lerni 220
uluğ ordı b. 208
uruz b. 173, 173, 174;
u. b.-ning oğultı 161
bek pek
b. çök 227
bel bk. *bil* bel
b.-lüg 188; *bağluğ b.*
 189
b. bağla- 188
belgü
b.-lüg 295
belgür- göstermek, he-
 lirtmek
b.-sün 288
belli 295
bellüg belli 295, 295
 311

ben ben
b.-ge 186, 186
bendegi
kemer b. 188
berge 253
temirliğ b. 253
berik muhkem
yakış b. 176
berke bk. *birke* 24
beste
kemer b. 188
biçig *71
bidig bk. *bedük, bidük*
 büyük 236
bles bk. *pês, peys* *8
bigü bk. *birgü* vergi,
 hediye 122, 195
b. bir- 195
yakış b. birle 122
***bigü** bk. *birgü, bigü* 122
bil bk. *bel* bel
b.-leri 12, 13
bil- bilmek 238
b.-gülig nom 287¹
bilbağ belbağı, kuşak
b.-i birle 34
bile bk. *birle* ile *6, 373
bilge < *bil-ge* 238
billig
b.-lig 260, 276
billig, billüg (isim) 276
barmaklıg, çosun b. 276
billür- bildirmek, an-
 latmak
b.-di 322
billürgülük tebliğ
b.-de 105
b. billi- 104
bir bir 3, 19, 22, 24, 25
 27, 29, 33, 41, 49, 50
 52, 55, 57, 58, 69, 70
 71, 73, 74, 117, 125
 138, 141, 151, 153, 158
 159, 173, 204, 206, 208
 226, 229, 236, 248, 252
 257, 261, 262, 275, 277
 296, 297, 301, 313, 314

316, 341, 362, 363, 365
 366
bir- vermek
b.-omen 195, 376
b.-e turur 282
b.-di 326; *b.-ler* 342
 350
b.-ip 105, 142, 184, 194
 196; *b. yiber-* 105
çarlığ b. 96
balukm b. 184
bigül b. 196
söz b. 142
tuy b. 90
eliştürüp b. 371
soyurkap b. 122
birgü
b.-ge 172
birgü bk. *bigü* 122, 195
birinci birinci
b.-siçe 66, 85
birke ağır 24
b. emgek 24
birle bk. *bile* ile 24, 27
 28, 29, 30, 34, 38, 39
 40, 42, 64, 82, 122
 123, 132, 157, 160
 161, 202, 219, 244
 266, 267, 286, 290
birle- birleştirmek, kat-
 mak
b.-di 293
birtür - verdirmek
b.-sün 327
birük < *bir ük* 4
biti- yazmak
b.-di 104
bitil- yazılmak
b.-miş irdi 105
biz biz
b.-ge 98, 179, 186
b.-ning 190, 191
bod bk. *boy* 4
b.-ın 14
boda- doğum ızdırabı
 çekmek (?) 4
b.-di 4
boğaz gebe 64

töl b. bol- 64, 83
bol- olmak 77
bol! 100
b.-ıng 214, 355
b.-sün 98, 246, 295
 311, 345, 353
b. gıl 101, 245
b.-sungol 1, 99, 114,
 324, 325
b.-a men 106, 146, 189
 (226)
b.-a sen 144
b.-a turur 80
b.-ur erki 76
b.-di 18, 31, 35, 65
 83, 124, 162, 164, 165
 167, 172, 274, 274, 303
b.-dım 97
b.-sa 46, 47, 110, 112
 172
b.-sam 108
b.-miş 191, 193
b.-up 136, 193, 194
b.-upda 242, 331
b.-updın 242, 242
b.-dukda 137, 222
b.-ğumdın 333
b.-ğuluğ 287, 287
amrak b. 124
ut b. 287
uz b. 274
uzlık b. 274
çang ırte b. 137
igit b. 18
ırte b. 31, 35
kagan b. 97
karı b. 333
kayğu b. 164
şük b. 136
tang ırte b. 222
töl boğaz b. 65, 83
tısu b. 172
urugıu b. 162
bakar turur b. 110
bakmaz turur b. 112
buçurmuş b. 194
bolmuş b. 193
boy bk. *bod* 4

boyan (*buyan*) 98
boz bk. *muz* 312
böri kurt 141
b.-ning 152
irkek b. 141, 151, 156
 217, 223, 258, 290
kök b. 99; 218
b. belleri teg 13
bu bu 18, 19, 26, 72,
 115, 155, 183, 209,
 248, 276, 289, 317, 319
buuda 20, 21
***bucur** bk. *buyur-* 194
buçur- bk. *buyur-* bu-
 yurmak 194
b.-miş (birip b.) 194
budin oku: *bod-t-n* 14
buğu geyik 29, 29, 45
 45
b.-m 29, 32
bulak
alak b. 237
bulang
çalang b. 237; *ç.*
b.-dın 237
bulung tarıf, cihet
kündünki b.-da 295
bulut
aklar b. 20
karalar b. 20
burğacık
karğacık b. 237
buyan (*boyan*) 98, 99
buyur- bk. *buçur-* 194
buz- hozmak
b.-ğluğ kil- 344
buzag buzağı
b.-ları 263
buzuk (istem) 367
b.-lar 367
büdi- 4
 -ç-, -y-, -ç- 194
 -ç-, -y-, -ç- 194
 cār 90
 carla- 90
 çay bk. *yay* *81
 cida 22
 cilbirge- 136¹

cirmüsün 4
cüley 136¹
 -ç-, -y-, -ç- 194
 çâ bk. *yaga* *8
çabuçak 72
çabuçacık 72
çabuk 72
çaçar 273
çaçari 273
çaçır 273
çak çağ, zaman
ç.-da 19, 115
tang ırte ç.-da 31, 36
çak- çakmak? (gazaba
 gelmek) 112
çmad ç.-ıf 113
çakır- çağırarak
çarlaf ç.-dı 358
kurillay ç.-dı 357
çal yele 140
kök ç.-luğ 140, 150
 155, 217, 258, 289
çal-
ç. başıng 108
çalang
ç. bulang 237, 237
çalbar- yalvarmak
tegrini ç.-ğuda irdi 50
çalış-
baş ç.-tı 108
çalğuz bk. *yalğuz* 56, 73
çalun- eğmek, itaat
 etmek
baş ç. 108
baş ç.-günlük tile- 108
çamat bk. *çmud* 112
çan yan
ç.-ıda 312
çang bk. *tang tan* 136
ç. ırte bol- 136
çangak bk. *yangak, yak*
 yan, taraf 124
ong ç.-da 116
çang ç.-ıda 124
çap- yapmak 136
kanga ç.-dı 277, *k.-lar*
ç.-lar 281

çap- bk. tap- bulmak
ç-dılar 342, 350.
çaptur- yaptırmak
ç-di 92
çarla- bağtırmak, seslenmek
ç-p 91; ç. çakır- 350;
ç. kültür- 332
çarlıq ç. 90
çarlıq, çarlıq yarlık,
emir 90, 188, 189
ç. bir- 96
ç. çarla- 90
ç. çunşa- 103
ç. kül- 254
ç-m sakla- 128
sening ç-ınga 188
sendin ç. 188
çaruk bk. yarık ışık 139
ç-dın 139
çaş 310
çaşa-
ç-ğu 324
çaşgu bk. çaşa- 324, 324
çaşır 273
çaşkarun bk. taşkarun
310, 310
çatır 273
çeber becerikli 252, 252
274, 276
çöçire- 136
çek- çekmek, toplamak
çerig ç-ip 113
emgek ç-ip 235
çer bk. yer *8
çerig çeri, asker 132,
156, 161, 219, 202
ç-i 126
ç-ige 271
ç-ide 275
ç-ning 149, 224
ç-de 206, 235, 252
ç-lerning 161
ç. çek- 113
çibıcık 72
çibık 72
çibıyan bk. çubıyan 93
çıda karğı 27, 27, 39

160, 373
ç-m 45
ç-lar 99
çığay felâket
köp ç. emgek 235
çık- çıkmak *8, 27
ç-dı 141; ınga ç. 27
ç-maz turur men 196
çıl = yıl *8
çımäd bk. çamat gazap
112, 187
ç. at- 131
ç. çak- 112
çırağı bk. çiray, yllz
çehre *8, 5
önglükü ç. 5, 300
çiray bk. çırağı 5
ç-i 5, 296
çirila- bk. çarla- 90
çl-, tl- 136
çiber bk. çeber 275
çičire- bk. titire- 136
çirila- bk. çarla- 90
çok çok 227
bek ç. 227
çokur alaca 226
ç-dın ayğır at 226
çol bk. yol yol
ç-da 228, 241, 349
çong sol 124
ç. yakuda 363
ç. yakda 368
ç. çangakuda 124
çöpçü bk. topçu 136
çosun (İsim) 276
barmaklıq ç. bellig 276
çubuk çubuk
talmıng ç-t 30
çubıyan bk. çibıyan
tallı 93
ç-lar 93
çunşa- bk. çunşa- yol-
lamak
çarlıq ç-dı 104
çürek yürek
ç-ige ataş tış- 81
çürçe bk. türçe

ç. tokta! 124
çürçet (İsim) 116, 261
261, 269
ç-ni 296
ç. kağan 268; ç. k-i 264
çürügü yürüyüş
ç-de soğurguda 238
çüş bk. tüş 310
d-, y- 136¹
-d-, -d-, -y- *7
-dan-, -den-, -dın v. b. *7
52
-dar-, -lar 5
-de-, -dö *7²
döli 136¹
-den-, -dan-, -dın v. b. *7
52
dön > dend 22
-dı-, -m 5
-dın-, -dın-, -dan v. b.
*7, 52
dorogho bk. torokon
136¹
dost dost
d-ları 305
d-larumın 374
d. tut- 111
d. luk 201; d-dın 196
d. luk kıl- 123
-dö-, -de *7²
döl 64
d. al- 64
d. düş- 64
dul 64
dulduz bk. yıldız 124
duşman düşman
d-ları 306
d-larım 374
d. tut- 113
duva 166¹
düley 136¹
-dün-, -dın-, -dın-, -dan
v. b. 52
dünye 172
düz- bk. yüz- 136¹

e : l 3¹
eb bk. ev 166
ed.er bk. eyer 166¹
edgü 76
eger bk. eyer 166¹
*eier bk. eyer 166¹
el bk. il, yıl
ajun e. 372
ellig 375
ellştür- üleştirilmek 371
e-ülp bir- 371
emge 24
emgek ezilyet 24, 235
birke e. 24
çığay e. 235
e-ıntın oz- 4
e-liğ karanggu 4
emgen 24
emgez 24
er bk. ir, yir 25, 276
er-
içlig e-ip 4
erdini bk. irdini mü-
cevher 247
e-ler 120; e-i 264
*eri- 25
erig 25
erki 76
eski
e. püskü 237²
eş- 372
eşek
e. meşek 237²
et et
yig e. 10
el-
e-ülp 112, 132
sevıng e. 132
*eal, ealü 166
ev bk. eb
e-i 166
eyer bk. ed.er, eger 166¹
eyt-
e-kening kaldı 326
-ğ-, -g-, -k *7
-ğil bk. -kıl

-sıngıl 1
-ğuluğ (uk-, bol-, kıl-)
bk. -ğülüg 53, 76
287, 308, 314
-g-, -ğ-, -k *7
getir- 326
*gerilmış şekil *8
gine 3
gıvir- 166¹
-ğülüg (bel-) bk. -ğuluğ
295
haçır bk. kaçır, heçir
273
hadagalâ- 129
hadaglâ- 129
haking 375
heçir bk. haçır, ka-
çır 273
hitay
h-m 296
hindu 296
hizmet
h-inize 188
hoşna 15
-ı-, -u- *7
-ig-, -ig *7
-ığ-, -uğ- 260
ıgaç bk. yığaç, ugaç 71
ı-lar 210; ı-da 211
ı-m 361, 364
ı-ungnung uruğu 192
ı-ning kabuçakı 72; ı-
tübı 37
ı-ka bağla- 30
ığla- ağlamak
ı-ya 15; ı-tur- 62
ı-sa 61
ığlağur- ağlatmak
ı-dın 374
*ına- 314
ınal 314
ınan- 314
ınanç 314
ınançu 314
ısığ 297
ısır- 238
ıstı- 238

i : e 3¹
*ib 166
iç iç, karın
i-ige 234
i-inde 22
i-lig er- 4; i-uzun
tonluğ 4
iç- içmek
i-ip 9
i-medi 10
i-diler 94, 370
içegü bağırsak
i-sin 41
-ig-, -ig *7
igıt yığıt 18
i-ning 197
iki 251
ikinci ikinci *6, 67
i-sige 67, 86
ikinti 67
il bk. yıl halk
i. kün 23, 262, 269
271, 280, 357
i. künı 265
i. küng 90
i. kümi 25
i. küni 169
i. künlerge 95
i. künlerni 220
i. künlerning 163
i. künlerning 299
ilçi elçi
i. çunşa- 118
i-lerige bir- 104
ileş- 371
ilgerü ileri 215, 215
i. kıl- 225, 247, 256
iliş- 371
inçe 77
inçkü
i-tüg yarık yula 4
ini küçük kardeş
i-ler 353; -ni 331
ir bk. yir er 25, 208
çeber i. 252
ınga i. 239
kahr- i. 236
ir- imek, olmak

i.-di 6, 8, 14, 15, 16
17, 19, 20, 21, 23
24, 26, 54, 56, 57
58, 59, 60, 73, 74
75, 77, 78, 106, 117
125, 128, 129, 142
158, 173, 174, 207
208, 227, 228, 230
236, 238, 239, 243
249, 251, 252, 253
261, 262, 275, 276
302, 313, 314, 315
319
irdiler irdi 7, 126, 127
153, 250, 264, 283
irür mü 188
atıp irse 187
basıp irdi 25
irdini bk. erdini mücev-
her
i.-leri 299
**iri-* 25
iriz cesur
i. kakır 25, 25
irkök erkek
i. böri 141, 151, 156
217, 223, 258, 290
i. oğul 4, 66, 85
irte erte, sabah 242, 331
tang i. 222
tang i. çakla 31, 35
i. bol- 31, 35
issir- 238
issit- 238
iş
i.-ke tut- 129
it-
açü i. 132
itil (isim) 203
i.-ning 205
i. müren 157, 158, 165
itir- 238
itit- 238
ivi 166
**ial* 166
**iaü* 166
-k, -g, -g *7

kabat bk. kat *8
kabucak 72
kabuçak 72
k.-ında 72
kabuk 72
**k.-iğ (> köktü)* 72
kabur
**k. kabur* 237
kabuş 72
**kabuz* 72
kaç- kaçmak
k.-dı 168, 304
yiti k.-dı 229
k.-ip kil- 234
kaçır 273
kadağa 129
kadağala- 129
kadağla- bk. katağla-
129
artların k.-p 152
k.-ğu bar- 128
k.-ğu kerek 177, 185
kadakla- 129
k.-ğu 129
kağal 253
kağan kağan, han 97
117, 125, 301
k.-ı 301
k.-um 183, 323, 324
k.-mug 125
ay k. 3
altın k. 116, 116, 118
çürçet k. 264, 268
masar k. 304
oğuz k. 50, 54, 62, 70
80, 89, 95, 103, 118
131, 142, 147, 168
180, 197, 204, 212
216, 218, 223, 226
233, 234, 241, 259
265, 267, 270, 274
284, 302, 304, 307
311, 322, 328, 343
351, 356, 359, 370
uyğurnug k.-ı 106
urun k. 127, 167, 168
172
irning tört bulugı-
mug k.-ı 107

kağanluk kağanlık, han-
lık
k.-ın al- 169
kağar kar *8, 243, 245
k.-dın sar'-ın- 243
kağarlık (isim) 246
kağatır katır *8, 273
273
kağıl 253
kağız 25
kağuk 72
kağul (isim) 253
tömürtü k. 253, 253
kak- 25
kakız cesur, kahraman
k. ir 236
iris k. 25, 26
k.-lukum 334
kal- kalmak
kal! 254
k.-madı 63
k.-masun 294, 310
kalaç (isim) 256, 256
kalık çatı (?) 250, 254
k.-ları 250
kalkan kalkan 28, 28, 98
k.-ın 38
kalkang 28
kamağ hep, baştan aşağı
k.-ı 14, 280
kamuğ 172
kanga 277
kangá 277
kanğa araba 277, 277
278, 281
k.-lar 281, 284
kanğa 287
k. k. 282, 285
kanğa (isim) 284
kanğaluğ (isim) 286
kantar- > kangtar- 249
kap
k. kara 300
kapıl- 251
**kapul-* 251
kapuluk kapalı 251, 251
kâr *8, 243
kara kara 7, 29 6

k. koyun 366
k. lılay 296
k. tağ 159
k.-lar bulut 20
kap k. 300
karak
kuru k. 45
karangü karanlık
emgeklig k.-g 4
k.-luk 51
karğacık
k. burğacık 237
karı ihtiyar 333
karılık 245
karılığac 245
**karıl-uk* 245
karlağac 245
karlığac 245
karluğ 245
karluğac 245
karluk 245
karşu karşı
k. kil- 265
kart ihtiyar
k. kişi 313
karındaş kardeş
k.-ı 173
kaş kaş
k.-ları 6
kat bk. kabat *8
kat bk. kıyand(kat) 22
katağla- bk. kadağla-
152, 177
katıg 325
katıglan- 260
katır 273
katlan- 260
kavık 72
kavuk 72
kazuk kazık
altın k. 59
kayu 4
kayğu kaygı 161, 164
k.-lar 306; *k. tap-* 307
keç- geçmek
k.-di 212
k.-erbiz 206
keçe bk. keçe

k.-lerdin song 18, 65
kel- gelmek
k.-di 32, 51, 92, 135
203
k.-ip 38, 41
k.-gil 179, 187
kemer
k. bendegi 188
k. beste 188
**kon-* 3
kene bk. kine 3, 3, 37
40, 49, 69, 102, 115
146, 202, 216, 248
257, 289, 294, 310
347, 355
kerek gerek
bolsam k. turur 108
kadağlağı k. turur
177, 185
kes- kesmek
k.-di 40, 43, 211, 269
kıand, kıyand 22
kıdıg 158
kıdıg 158
kıl- yapmak, etmek, kil-
mak
k.-ur men 115
k.-dı 123, 202, 254
274, 330, 344
k.-gülüg 76; *kşanti k.*
yang 287
k. k.-maklıg yang
287
azlık k. 274
buzguluğ k. 344
çarlıg k. 254
ügütüge küre k. 330
dostluk k. 123, 202
-kil, -gil bk. -sungil 1
tutkal 129
kılıç kılıç 28, 40, 116, 266
kılınç 76
kımız bk. kımız 93
kıp
k. kızıl 166
kıpçak (isim) 214
kırık kırık 11, 91, 92
133, 361, 364, 369

kıl 158
kıyand(kat) gergehan
22, 22 26, 32, 36,
37, 39 41, 46, 48
kız kız 55, 57, 59, 73, 74
kız 120
k. yakut taş 120
kızıl kızıl
ataş k. 6
kıp k. 166
kiang 22
kiel 194
kiçe bk. keçe 369
kik av 16, 16, 21, 24
k.-ler 298, 340, 348
kilgenler k. 21
kil- gelmek
k.-e başla- 11
k.-ip 358
kil! 255
k.-di 36; *k.-ler* 266
k.-genler kik 20, 20
kiltür- getirmek 326
k.-di 241, 332
k.-gil 220
k.-sün 326
k.-mekke 273
şarlap k. 332
kim 4, 32, 36, 41, 44, 54
60, 78, 96, 106, 107
109, 111, 143, 149
165, 177, 182, 184
199, 205, 209, 218
223, 244, 254, 272
285, 295, 310, 311
323, 332, 344, 353
371
kine bk. kine yine 3, 33
kingeş- müşavere et-
mek 246
k.-diler 91
k.-ip 358
kir- girmek
k.-di 139, 239
kiğür- 166
kiş samur

k. yağrı 13
 kişi kişi, adam 194, 275
 276
k.-ning 296
çeber k. 275
iriz kakaz k. 26
kart k. 313
 kit- gitmek
k.-e tur- 320
k.-di 30, 34, 40, 48
 63, 70, 81, 133, 148
 215, 225, 229, 234
 247, 257, 288, 291
 305, 309
k.-diler 279
oşa k. 70
ilgerü k. 225, 247, 257
kaçıp k. 234
ısı k. 81
 kitir- 326
 kivür- 1661
 kod- *6
kod! 129
 koçuk 72
 *koçul-ak 53
 koçulğu parialk
k.-luğrak 53, 53
 koğuş 72
 koğuz 72
 kókı 72
 kólak 53
 komşu 249
 kon 721
 konşı > *kongsu* 249
 korsak 260
 koruk- korkmak
k.-maz turur 237
 koşni 15
 kouk 72
 kou-li-kan 102
 kous 72
 ko'uş 72
 kovuk 72
 koy
k. moy 3372
 koy- koymak
k.-di 278, 279, 362, 365
at k.-di 201, 256

at k.-dilar 67, 68, 69,
 86, 87, 88, 284
 koyun koyun
ak k. 363
kara k.-m 366
 kögüz göğüs
k.-ü 13, 14
k.-ündün 9
k.-lerin soğut- 4
k.-kiyesi soğup 4
 kök gök
k.-dün 51
k.-keçe 346
k. tengri 60, 61, 325
 375
 kök (isim) 86, 336, 347
 kök gök, mavi 5, 101
k.-dün k.-rek 75
k. böri 99, 217
k. çalluğ 140, 150
 155, 217, 258, 289
k. yaruk 52
k. tülükluğ 139, 150,
 154, 216, 257, 289
 köi göl 6
k. arasında 71
 köngde 249
 köngdöy 249
 köngül gönül
k.-üm 333
k.-leride 163
 köntey 249
 köp çok 20, 181, 199
 235, 247, 263, 263
 264, 292, 297, 298
 299, 306, 340, 348
 372, 373
k. köp 21, 126
k. soğuk 242
k. telim 119, 120, 162
 164, 171, 209
k. uluğ 170
 kör- görmek
k.-di 32, 36, 41, 54
 72, 148, 190, 204
 209, 217, 223, 248
 285, 317, 329
k.-diler 280

k.-düm 372
k.-se 78
k.-genin 321
k.-dükde 63, 81
yakşı k. 198
ügütüğe k.-e kıl- 330
 körgür- göstermek
k.-ürmen 221
 körük güzel
k.-lüg 56, 60, 77
k.-lügrek 8
yakşı k.-lüg 74
 köz göz 6
k.-i 251; *k.-ü* 4, 75
k.-leri 6
k.-ü yarı- 4, 4
k.-dün yit- 228
k.-lerin aç- 4
k.-kiyesi yarı- 4
 kşanlı
k. kılğuluğ yang 2871
k. kılmağı yang 2871
 kubur
kabur k. 237
 kuduğ 158
k.-ıda 158
 kuğaş, kuğaş *8
 kulaç kulaç 361, 364
 kulan 22, 100
 kumduş 249
 kumuz bk. *kımız* 79
k. bol- 80
 kunduz > *kungduş* 249
 kuriltay kurultay 356
 kurikan çadır 102, 102
k. tüşkür- 259; *k.-m t.*
 135
k.-m türtür- 148
k.-ğa 138
 kurlan- 79
 kursak 260
 kuru
k. pas (> *baş*) 41
k. karak (= *kür*) 41
 kuruğsak 260
 kuş luş *8
k.-lar 340, 348; -ı 298
 uçkanlar k. 21

küş
k. ağats 72
 kut saadet
k.-ımmı 195
k.-ıng 191
k.-ıbz 190
 ku'ök 72
 ku'ük 72
 ku'uş 72
 kül- gülmek
k.-e tur- 61
k.-di 198, 212, 244
 285, 343, 351
k.-se 60
 kültür- güldürmek
k.-düm 375
 kümüş gümüş 182
k.-i 299
k.-dün 250
k.-leri 263
k. ok 317, 320, 349
k. tağuk 365
altın k. 119
 kün güneş 101
k. teg 138
k.-dün aydın 52
k. toğuşı 318
k. batuşı 318
k.-düski 295, 295
 kün gün 69, 257, 295
 316, 369
k.-dün song 11, 134
 240
k.-lerdün sorg 17, 65
 83, 154
k.-lerdün bir k. 3, 3
k.-lerde bir k. 26, 27
 49, 315
 kün bk. *il kün* halk
yıl k. 23
 kün (isim) 67, 334, 339
 *küt 15
 küte 15
 küte- gütmek 15
k.-ye 151; *k. tur-* 15
 kütçü 15
 kyang (rkyan) 22
 -lar, -dar 5

ma ve 246
 malak
alak m. 237
 masar (isim) 301, 301
 304
 men ben 96, 106, 145
 194, 221, 226, 372
 374, 375, 375
 -men 109, 109, 113
 115, 130, 146
m.-ge 183, 186, 199
m.-ing 109, 332, 332
 334
m.-üing 188
m.-ning 182
 meng ben
m.-i 58
 mengle-
m.-p 246, 246
 mengüle-
m.-p 246
 min- binmek
m.-e tur- 16, 226
 misir 301
 mive 1661
 moz boz, kir 312
m. saçluğ 312
 möge, möge 1661
 munga 261
 muni bunu 129, 129
m. kör- 280
m. teg 129
m.-sın 129
 munlar bunlar 281
 munda burada 157, 213
 229, 245, 245, 254
 264, 274, 298
 mundin bundan 9, 215
 234, 256
m. song 2
m.-dün 269; *m. song*
 35
 muntada 318
 muz buz 230, 312
m. lay 134, 134
m. tağ 134, 232, 233
 241
m. tau 134

müren ırmak 101, 204
 204
m.-ler 20
m.-ge 203
tering m. 175
itil m. 157, *i. m.-ning*
 158, 165
m. osuğı teg 76
 -n- *7
 -n- : -ng- 249
 nayza, uyze 27
 ne
n. türlüg 76
 neçe bir kaç 154
 neçen > *neçend* 22
 neçük nasıl 206
 negü 325, 325
 neme eşya 308
 nepsiki peri 7, 7
 neyze, nayza 27
 -nd < -ng 22
 -nı, -dı 5
 -ning, -dng 5
 nivaskı 7
 nom
bilgüluğ n.-ları 2871
 nöker malıyet 271
n.-ler-ige 271
n.-lerin 357
n.-lerning 279
 nökör 271
 nökül 271
nüküt 271
 obruk
o. subruk 237
 oğul oğul 8
o.-ın 174
o.-ın 332
o.-lar 372
o.-lariga 371
irkek o. 4; i. o.-ı
toğur- 66, 85
oğul o.-ning 5
uruz begning o.-ı 181
 oğuz ilk süt, ağız *6
o.-m iç- 9

oğuz (isim) 38, 143, 145
156, 219, 304
o. kağan 25, 50, 54
62, 70, 80, 89, 94
103, 131, 147, 167
168, 179, 197, 202
204, 212, 216, 218
223, 225, 233, 234
240, 242, 259, 267
270, 284, 302, 303
307, 328, 343, 351
356, 358, 370
o. kağanı 118, 121
141, 265, 322
o. kağanın 127, 137
274, 311
ok ok *61, 42, 160, 373
o.-n 354
o.-lar 266, 353, 354
o.-n 346, 351
ya o. 28; ya o.-um 47
kılmış o. 317, 320;
k. o.-n 349
ol o 4, 139, 152, 174,
242, 296
olur- oturmak
o.-di 367, 368; -lar 358
o. ur irdi 56, 73
on 124
ön *8
ond < on 22
ong sağ
o. çangakda 116
o. yakda 367; o. ya-
kıda 360
ong 124
ong- 238
onga dayanıklı 238
o. ir 238
ordu ordugâh, saray
o. ga 255
o.-sığı 170
bedük o. 359
ordu beg (isim)
uluğ o. b. 207
orman orman 100
o. içinde 22

uluğ o. 19
örük *62
ös *62
osuğ 76
o.-ı 76
yang o. 76
müren o.-ı 76
o.-luğ 76
oşu o 37
oşul bu, o 5, 8, 22, 59
109, 127, 141, 180
210, 227, 239, 301
ous *62
ovuz *62
oyna- oynamak
o.-di 12
oz-
emgekintin o.-up 4

ö- 238
öb (öp) 166
ög 166
öge 238
ögüt ögüt
ö.-ün 329
ö.-üğe 330
ögüz dere
ö.-ler 20
öl- ölmek
ö.-lerbiz 79
öldür- öldürmek
ö.-di 40, 43, 46, 47
268
ölüg ölü
ö.-ni 286
ö. bargı 171, 272, 277
ölüm ölüm
ö.-din 325
öm 166
ön- 238
öng 295
öngö 238
önglük yüz, çehre
ö.-i çırağı 5, 300
öp (öh) 166
öte- 375
ö.-düm 375; ö.-düm 375

*öaü 166
öy 166
öy ev 166, 248
ö.-ge 309
ö.-ige 309; yurtıga ö.
309
ö.-nüng 248
öz kendi 269, 293
öze
ö. üstünde 230

pan-teng bk. *bandeng* 92
pas (> baş) 42
pazır- bk. *basır-* 108
pëlting 92
perge 24
perig 122
perü 122
peş *8
peş *8
pos 4
***poz** 4
putşik (biçig) *71

-r («yanlı» -r) *81
-rak, -rek bk. -rük 8
10, 53, 75
rkyan (kyang) 22
-rük bk. -rak, -rek 8

sâ *8
saç saç
s.-ı 76
s.-ları 6
noz s.-luğ 312
sağlıcak 72
sağlık 72
sakal sakal
ak s.-luğ 312
sakla- korumak 128
s.-p 179, 187, 200
çarlığın s.-maz irdi
128
saklap (isim) 201
sana- saymak
s.-guluğsız nemeler
308

sanla- 128
sarı yan, taraf 103
tang s.-ga 335, 338;
tün s. 336, 339;
tört s. 103
sarkı 103
sar'un 243
s.-mış 243
***satılık** 251
satılık 251
***savla-** 166
sebin- 1664
seblıç
s.-in abıçın 372
sen bk. *sin* sen 144
178, 183, 185, 193
213, 213, 245, 254
s.-ge 193, 194, 221, 246
287, 323, 324
s.-nüng 190, 192; -ing
188
s.-din 188
s.-ler 96, 335, 336
355; -nüng 345, 353
-ge 376
s.-der 96
sev- bk. *siv-* sevmek
s.-di 63, 82
sevin- bk. *sivin-* sevin-
mek 1664
s.-di 225
sevinç bk. *sivıç* se-
vinç 2, 212
s. et- 132
sevün- bk. *sevin-* 1664
seyt
s.-lerdin 226
sıda 27
siğün *71 27
sindu (isim) 290
singar 103
s. ki 103
sivin- 238
***sibin-** 1664
sipsinggir bk. *singir*
166
sin bk. *sen* sen

s.-ler 96; -ge 96
-din 108
singir s. *sipsinggir* 166
sip bk. *singir*
s. *singgir* 166, 166
siré 91
sirek
s. *mirek* 2372
siv- bk. *sev-* sevmek
s.-iyür 227, 227
s.-iyor 227
sivin- bk. *sevin-* sevin-
mek
s.-di 198, 343, 351
sivıç bk. *sevinç* 244
370
s.-ler 306; s. *tap-* 306
siz bk. *sen* 96
s.-ler 96
sö 238
soğı- 238
s.-p bar- 4
soğıt-
s.-dat 4
***soğla-** 166
soğluk
s. *teglük* 251
soğu- 238
soğuk soğuk 242, 242
s.-dın 231
soğur- vuruşmak 238
çürüğüde s.-ğuda 238
soğut- 238
soklin-
s.-ur 251
***sokuluk** 251
sol 124
son 124
son- 238
song son'a 124
andın s. 31, 44, 89
102, 147, 215, 288
296, 331, 337, 347
356, 370
mundın s. 2, 35
kündün s. 134, 240;
lerdin s. 18, 65, 84
154

keçelerdin s. 18, 65, 84
avlağaldın s. 341
349
açğungdın s. 255
ıykudın s. 321
urığaldın s. 178
186, 270
fokuğdın s. 292
toyın s. 94
sor- *8
sout- 238
sovu- 238
sovut- 238
***soyla-** 166
soyurka- takdim etmek.
bağışlamak 121
s.-dı 247
s.-p bir- 121
soyurkal *soyurğal* 121
söğle- 166
söle- 166
söyl- 1664
söyle- 166
söz söz
s.-ni 129, 129
s.-in 198, 329
s. bir- 142, 282
süzle- 166
sü- 238
sub 166
subrik
obrik s. 237
suğ 166
s.-ı 166, 166; dın 205
sug. suğ 166
sugun *71
sün- 238
-sungil bk. -gıl, -lal 1
***suu** 166
suvi, *suvi* 166
suvir- *8
sügün 1664
sün- < süyün- 100
süngü 27
süngük 27
sürme şarap 10
türlüg s.-ler 93

süt süt
s.-din 79, 79
süyün- 166¹

-ş-, -c- 194
şağam bk. şâm 291, 291
şâm 291
şaş- şaşmak
ş.-dılar 280
şeber 252
şine masa 91, 91
şlré 91
şlroge 91
şul şu 29
şungkar ala doğan 41,46
ş.-nu 43
ş-nung 44
şük sakın, sessiz
ş.bol- 136

ta ta 318, 318
tabirak 114
tacik
t.-ler 296
tağ dağ 229
muz t. 232, 233; m.
t.-larda 242
kara t. 159
t. başıda 174
t. adaki 135
t.-larğa 239
tağ (isim) 87, 336, 347
tağam bk. tam duvar
*8 249
öynüñg t.-ı 249
tağuk tavik
altun t. 362
kümüñg t. 365
tağurak derhal, çabuk
114
t. baş- 114
takı yine, ve, dahî 2,
3, 28, 48, 96, 97, 101,
143, 156, 176, 178,
182, 184, 185, 198,
205, 213, 215, 230,
249, 259, 281, 285,
290, 296, 319, 323,

332, 338, 343, 344,
351, 352, 371
tal dal
t.-lar 209
t.-mung 29
tala bk. tala dolu,
bütün
t. turur yin 326, 326
talay taluy denir 101,
158
tam bk. tağam 249
tamğa damğa 98, 98
t.-n kadakla- 129
tamtur-
t.-dağı 4
tamuk *6²
tang bk. çang 136
t. irte 222; t. i. çakda
31, 35
t. sarığa 335, 338
tangğut (isim) 290
tangkut 296
tap istek. suç 188
t. un 188
tap- bulmak 136
t.-dı 306
kayğular t.-dı 307;
sivine t.-lar 3,370
tapik bk. topuk ün
t.-ıda 159
tapuğsak 276
tapuk bk. tapık ün 145
t.-nda 145
t.-larında 149, 224
t.-unglarğa 145
tarançı (isim)
t.-dın 226
*tanğla-
t.-g 260
*t.-ğu 260
tarit- çekmek
t.-dılar 279
*tarit- 110
taritiğ 110
t. tart- 110
taritku 110
tarkar-
t.-dağı 4

tarla 260
tarlağ 260
tarlağı 260
t.-nz 260
tarlag 260
tarlau 260
tarlau 260
tarlov 260
tart- kabul etmek 110
altun kümüş t.-ı 119
taritiğ t.-ı 111
tartiğ 110
tartik 110
tartü 110
tartuk 110
taşdndn 318
taşkanın bk. çaşkanın
294, 310
taşık- 27
taşkend 310
taşiğ 93
*tauurak 114
tavrak 114
tay bk. tau dağ
muz t. 134, 134
te- bk. ti- demek
t.-p 79, 115, 130
t.-di 44, 96, 143, 177,
182, 184, 205, 323,
371
t.-p tedî (ler) 1, 47,
102, 111, 115, 146,
179, 187, 197, 200,
206, 215, 222, 247,
255, 288, 328, 337,
346, 355, 376
t.-gen 117, 124, 134,
157, 173, 203, 204,
214, 296, 301, 319
tebe 166¹
teg gibi 12, 13, 14, 59,
76, 77, 138, 166, 296,
345, 354
teg- bk. tî-
t.-gen 319,
t.-en 319,
teglük
sağlık t. 251

telim çok
köp t. 119, 120, 164,
171
temir
t.-lig berge 253
temür demir 46
t.-çıda 99
t.-din 250
*teue 166¹
tengiz deniz 88, 336,
348
tengri tanrı 193
t.-ni çalbar- 50
rök t. 61, 326; -ge
375
tering derin
t. müren 175
tetür- demek 261
t.-ürler 261
tinlg
tişi t.-lar 4
ti- bk. te-
t.-rler 296
ti- bk. teg
t.-gen 319
ti- bk. ti- demek
t.-p 79, 115, 130
*tibe 166¹
tiktür- diklirmek
t.-di 361, 364
til dil
t.-i kil- 11
tilbirke- bk. yilbirke-
136¹
tile- dilemek, istemek
t.-di 11, 26, 132, 330
t.-p 109, 333
t.-gü 64, 82
tirig diri, canlı 286, 325
t. bargu 171, 278
tiriglik 325
tiriklük 325
tirlik 325
tiş diş
t.-i 77
tişi diş
t. tündg 4
tit- 261
titre- 136

titre- 136
titür- 261
*tiue 166¹
toğış doğu
kin t.-idin 318
toğur- doğurmak
t.-di 4, 66, 85
t.-u u- 4
tokmaçık 72
takmak 72
tokta-
t. türçe 124
çürçe t! 124
tokuş çarpışma
uruş t. 266
tokuş çarpışmak
t.-ğudun song 292
tokuz dokuz 240
tola
i. tumur yir 325
ton
uzun t.-luğ 4
tong don 230
topçı 136
torokon bk. yorokan
136¹
toy doy, ziyafet
t.-dın song 94
t. bir- 90
tödögö bk. tözögö 136¹
töge 166¹
t. möge 237¹
töl döl
t. boğaz 64, 64, 83
töle- 64
tömürdü
t. kağul 253, 253
tört dört
t. bulung 107
t. sarı 103, 103
tözögö bk. tödögö 136¹
tseu-wey 93
tsetre- 136
tşul 310
tucur- 194
tuğ bayrak 101
t.-larını tut- 133

tujur- 194
tum- bk. yum- 136¹
tümüg *6²
tumuh *6¹
tungluk 249
t.-ları 249
tur- durmak
t.-ur 49, 196, 196,
231, 232 233, 296,
297, 298, 299, 300,
313, 327, 334
uşbu t.-ur 2,45; mi-
ren t. 204; kerek
t. 108, 177, 185
-a t.-ur 16, 61, 62,
80, 227, 282, 321
-p t. 33, 36, 109, 136
142, 156, 157, 184
193, 194, 325, 333
-mekte t. 42
-güde t. 159, 150, 225
-ar t. 110
-maz t. 112, 130, 196
196, 237
-ğan t. 260
-meyn t. 259
t.-ur irdi 16, 17, 142
227, 321
t.-di 37, 136, 156, 157
235, 259, 260
tusı 172
t. bol- 172
tut- tutmak
t.-kal 129
t.-up 133
t.-ar 111, 113
t.-maz 130
yarlıgın t. 129
tutul- tutulmak
t.-dı 160
tutulunç boğuşma 164
tuyur- 194
tüb dip
t.-inde 37
tübüt 296
tüge 166¹
tük
t. tülüküg 15

tüle- 64
 tüley 136
 tüke 15
 tükl 15
 tülük tüy
 tük t.-lüg 15
 kök t.-lüg 140, 150
 155, 216, 257, 289
 tümtük tümdük 249
 tün
 t. yanggakka 320
 t. sarıga 336, 337
 tün *8
 tünğlük 249
 tünlök < tütünlük 249
 tünök 249
 tünök 249
 türçe 124
 türlüg türlü, muhtelif
 u. t. 76
 t. aşlar 92
 t. sürmeler 92
 türlük bk. türüglük
 ömür 325, 325
 türür- dördürmek
 t.-di 148
 türüglük bk. türlük 325
 türük (isim)
 ulug t. 315; u. t.-
 niuz 328
 üş rüya, düş 310
 t.-de 321
 t.-ümde 326
 t.-üm kil- 326
 üş- düşmek 172
 t.-di 52, 82, 272, 309
 t.-ken bol- 172
 üşi- 314
 üşimel narin 314, 314
 üşür- düşürmek
 t.-e tur- 260
 t.-di 136
 üşü
 t. bol- (?) 172
 ütün 249
 ütünlök 249
 üyün *8
 üz 172

tüzün esli 276, 314, 324
 325
 tüzün 325, 325
 u-değişme I, I¹
 ü 166
 u-
 toğuru unadın 4; t.
 umamaklıg 4
 -u-, -ı- *7
 uç- uçmak
 u.-kanlar kuş 20, 21
 ud öküz 263, 273
 u. adak 12
 udu- *6
 uğla- *7 I II¹
 uğuz *62
 uk- anlamk, kavramak
 u.-ğuluğ 314, 314
 uluğ ulu, büyük 229
 272, 297, 356
 u. yurt 296
 köp u. 171
 u. türük 315, 328
 u. ordu beg 207
 u. arman 19
 ung-
 u.-ğan 238
 uon *8
 ur- vurmak
 ur! 108
 u.-di 38, 39
 uron savaş bağırtışı 99
 urü 166
 uruğ 166
 u.-ıbız 191
 u.-ungga 327
 ugaçungung u.-ı 193
 urık *62
 ürik *62
 urum (isim) 124, 143
 u. kağan 127, 167
 -nung 168, 172
 uruş 173
 uruş vuruşma
 u. tokuş 266
 uruşğu vuruşma 303

u.-dın 292; -dın 270
 u.-lar 372; -dın song
 178, 186
 u.-tutul- 160
 u. bol- 162
 uruşunç kuruşma 164
 uruz (isim)
 u. beg 173, 173, 174;
 -ning oğultı 180
 us akıl
 u.-ı 63, 81
 u.-luğ 208, 275, 313
 üs *62
 uşbu bu 2, 45, 48, 55
 105, 111, 117, 125
 217, 228
 uvuz *62
 uygur (isim)
 u.-nung kağan 106
 uyku uyku
 u.-da 316
 u.-dın song 321
 uyu- uyumak *6
 u.-p tur- 136
 üz *62
 uzun uzun
 u. tonluğ 4
 u. usluğ 313
 ü 166
 ü- < yi- 77
 üç üç 66, 85, 317, 319
 344, 349
 ü.-i 352; -ü 352;
 -üge 352
 ü. oklar 366
 üçegü üçü 352
 ü.-sü 337, 338
 üç ok (isim)
 ü. o.-lar 368
 üçö 352
 üçün için
 anung ü. 201 232, 283
 üçünç üçüneü
 ü.-üsüğe 68, 87
 üğ 166
 ü.-ü 166
 ü.-rüne 166

üleşür- üleşir- 371
 ü.-di 352
 ünçe 77
 ünçü inci 77, 77
 üst üst
 ü.-ige 144; ü.-atla-
 302
 üze ü.-ünde 230; kan-
 ga ü. 277
 üt- < yit- 77
 *üüü 166
 üy 165
 vergi 122
 -y-, -d-, -d- *6
 -y-, -ç-, -c- 194
 ya yay *8 42, 97, 345
 354
 y.-ı 343
 altın y. 317, 318, 341
 y. ok 28, 47
 yâ *81
 yağa *8
 yağır omuz
 kiş y.-ı teg 13
 yahşi 275
 yak bk. yanggak, çan-
 gak
 çong y.-ıda 364, 368
 ong y.-ıda 360, 367
 yak- 112
 yakşı iyi 7, 56, 200
 207, 252, 329
 y. birgü birle 122
 y. berik 176
 y. kör- 198
 y. körüklüg 74
 yakut yakud 120
 kiz y. taş 120
 yol 140
 yalang 237
 yalanguz, yalanguz 56
 yağuz bk. çalguz yal-
 nız *6 56, 56
 yaman yaman 165, 303
 bedük y. 24

yana 3
 yang
 y. osuğ 76
 kşanti kılğuluğ y.
 2871; kalmaklıg y.
 2871
 yanggak bk. çangak,
 yan, taraf, cihet
 tün y.-ka 320
 yar, yâr *81
 yar 90
 yarı bk. yarı parlamak
 közü y.-p 4, 4
 yarla- 90
 yarlıg emir, yarlık 90
 y.-ka bak- 130
 y.-ın tut- 129
 yaru- bk. yarı parlamak
 y.-dı 66, 66, 85
 y.-p 4
 közkiyesi y. 4
 yarık bk. çaruk ışık
 kök y. 52
 ataşluğ y.-luğ 58
 y. nunig arasında 55
 y. yula 4
 yasun 276
 *yaşağı 324
 yaşkı 275, 275
 yat- yatmak
 y.-dı 64, 82, 212
 yazı
 y. yir 261
 yazuk 129
 yay *81
 yaya *81
 yel 47
 *yem- 3
 yene 3
 yer *8
 yez 47, 47
 yida 27
 yida 27
 yığaç bk. ığaç
 y.-ka bağla- 34
 yıkıl- *71
 yıl *8

yılık
 y.-lar 15, 23, 262, 308
 yinggak bk. yanggak
 y.-larıga 291
 yi- > ü- 77
 yi-
 y.-r 23
 y.-di 45, 47
 y.-mekde tour 42
 yiber-
 y.-di 182
 birip y.-di 105; yun-
 şap y. 119
 y.-ip yunuşap 120
 yig çig 10
 y. et 10
 yıl bk. il, el
 y. kün 23; -lerin 23
 yirning y. künü 78
 yılbirke- bk. tilbirke-
 1361
 yime 3
 yinçü 77
 yir bk. ir er 23, 314
 yir yer 194, 296, 297
 y.-de 19, 50, 100, 209
 y.-ni 327
 y.-ning 301; y. türt
 bulımsı 107; y. şil
 küni 78
 yazı y. 261
 av y. 100
 yit- 77
 y.-ü kaç- 228
 yok yok 114, 251, 331
 yol bk. çol
 y.-da 248
 y.-ın 221
 yorokon bk. torokon
 1361
 yoso 276
 yuğul- *71
 yosun 276
 yultuz
 69, 124, 335, 340
 yum- bk. tun- 1361
 yumşa- bk. çumuş
 göndermek

y.-di 176
 y.-p son 199
 y.-p yiber- 118
 yiberip y.-p 121
 irt yurt 262, 297
 uluğ y. 296
 y.-um 376
 y.-m 305, 371
 y.-ıga 293; y. öyige
 309
 isün 276

yükle- yüklemek
 y.-mekke 273
 yüri- bk. yürü- yürümek
 y.-di 12
 yürü- bk. yüri- yürümek
 y.-p 296
 y.-sün 100
 y.-dii 240; -di 54;
 -düm 373
 y.-r bul- 146
 y.-medin 258

y.-meyn 258 y. tur-
 258
 y.-mekde 281
 y.-güde tur- 151, 153
 224
 yürügür- yürütme
 y.-sün 286
 yüz- bk. düz- 136
 zaşâu 324

Kısaltmalar

bk. = bakiınız
 çk.sz. = çıktığı söz
 krş. = karşılaştırınız
 S. = sahife
 SS. = sahifeler

s. = satır
 ss. = satırlar
 v.a. = ve arkası
 v.b. = ve başkaları

Muhtelif Türk şiveleri için dil yazılarında ve lügat kitaplarında kabul edilmiş olan kısaltmaların izahı burada ayrıca gösterilmemiştir.

- Anal. Index* = W. Bang ve A. v. Gabain, *Analytischer Index zu den fünf ersten Stücken der türkischen Turfan-Texte*. Sitzb. d. Preuss. Akad. d. Wiss. XVII, Berlin 1931.
- CC* = Géza Kuhn, *Codex Cumanicus*, Budapest 1880.
- Heilkunde* = G. R. Rachmatı. *Zur Heilkunde der Uiguren*, Sitzb. d. Preuss. Akad. d. Wiss. XXIV, Berlin 1930.
- Kaşgari* = C. Brockelmann, *Mitteltürkischer Wortschatz nach Mahmud al-Kaşgarı's Divan Lügat al-Turk*, Leipzig 1928.
- KOsm.* = W. Bang, *Vom Köktürkischen zum Osmanischen*. Abh. d. Preuss. Akad. d. Wiss. I - III, Berlin 1918 - 1921.
- Kow.* = Kowalewski, *Dictionnaire mongol-russe-français*, Kazan 1849.
- Kut. Bil.* = W. Radloff, *Das Kudatku Bilik des Jusuf Chass-Hadschib aus Bälasagun ve Facsimile der uigurischen Handschrift der K. K. Hofbibliothek in Wien*, St. Petersburg 1900 ve 1890.
- L.* = W. Radloff, *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte I-IV*, St. Petersburg 1893 - 1911.
- MSOS* = *Mitteilungen des Seminars für orientalische Sprachen*, Berlin.
- Pelliot* = P. Pelliot, *Sur la légende d'U'uz -Khan en écriture ouigoure*. T'oung Pao XXVII.